

Tartu Ülikool
Ühiskonnateaduste instituut
Kliinilise Meditsiini Instituut
Sporditeaduste ja Füsioteraapia Instituut

NOORTELE SUUNATUD KOHTINGUVÄGIVALLA PROGRAMMI MÕJU UURING

Kadri Soo
Kai Part
Merike Kull

Tartu 2016

Sisukord

Sissejuhatus.....	3
1. Metoodika.....	4
2. Tulemused.....	6
2.1 Õpilaste küsitluse tulemused.....	6
2.1.1 Õpilaste nõustumine stereotüüpsete soorollidega	6
2.1.2 Kohtinguvägivalla lubatavuse ja normaliseerimisega seotud hoiakud	9
2.1.3 Hinnangud kohtingusituatsioonidele	12
2.1.4 Õpilaste teadlikkus abi saamise võimalustest.....	18
2.1.5 Soorollide ja vägivalla teemade käsitlemine koolitundides.....	20
2.1.6 Noorte tagasiside piloottundidele	21
2.2 Õpetajate küsitluse tulemused	23
2.2.1 Õpetajate arvamused soorollidest ja kohtinguvägivallast	23
2.2.2 Õpetajate hinnangud kohtingusituatsioonidele	26
2.2.3 Õpetajate teadlikkus abi saamise võimalustest.....	27
2.2.4 Õpetajate teadlikkus soorollidest ja vägivallast ning valmisolek neid teemasid ainetundides käsitleda	28
Kokkuvõte	32
Lisa 1	34

Sissejuhatus

Käesolev raport annab ülevaate noorte paarisuhtevägivalla ennetamiseks väljatöötatud õppematerjali piloteerimise tulemustest. Siseministeeriumi rahastatud ja Eesti Seksuaaltervise Liidu poolt läbi viidud projekti „Vägivallaennetuse programmi „*Expect Respect: Teen Abuse toolkit*“ kohandamine ja koolipõhine rakendamine Eestis“ raames kohandati Suurbritannia vägivallaennetuse programmi “*Expect Respect: Teen Abuse toolkit*” õppematerjal eesmärgiga luua õppevara inimeseõpetuse aine raames noorte kohtinguvägivalla teemade käsitlemiseks ning tervete ja turvaliste suhete edendamiseks. Piloteeritud õppematerjal selgitatakse lastele interaktiivseid meetodeid kasutades stereotüüpsete soorollide kujunemist ning nende mõju meeste ja naiste elule, kohtinguvägivalla tähendust ja tagajärgi ohvrile, vägivallale viitavaid märke ja abi saamise võimalusi.

See, milline on noorte suhtumine soorollidesse ja vägivalda, sõltub paljuski ühiskonnas levinud väärtustest ja normidest ning pere ja sõprade hoiakutest. Olulist rolli mängivad ka õpetajad, täpsemalt nende tõekspidamised, pädevus ja tahe küllaltki tundlikel teemadel noortele rääkida. Antud raport kajastab pilootprojektis osalenud õpilaste ja õpetajate arvamusi ja teadlikkust soorollidest ja vägivallast, õpetajate valmisolekut antud teemadel õpilastele rääkida ning õpilaste hinnanguid antud teemade käsitlemise olulisusele koolis.

1. Metoodika

Õppeprogrammi mõju hinnati eel- ja järeluuringu pilootprojektis osalenud õpetajate ja õpilaste seas. Õpetajate küsitlusega sooviti välja selgitada programmis osalenud õpetajate teadlikkus ja isiklikud hoiakud seoses soorollide ja kohtinguvägivallaga ning nende muutus õpetajate hulgas läbi viidud kahe 8-tunnise koolituse ja õpetajate poolt kolme õppetunni läbiviimise käigus. Õpilaste küsitluse eesmärk oli teada saada, kuidas tunde läbiviimise tulemusel paranevad õpilaste teadmised tervetest ja turvalistest suhetest, kohtinguvägivallast ja abi saamise võimalustest vägivalla korral ning kuidas muutuvad õpilaste hoiakud sooga seotud küsimustes (soostereotüübid) ning vägivalla lubatavuse suhtes. Samuti hinnati õpilaste arvamusi nimetatud teema käsitlemise olulisusest koolis.

Õpetajate eelküsitlus toimus programmi algul korraldatud koolituspäeval (04.02.2016) vahetult enne sisuliste teemade käsitlemist, järelküsitlus aga piloottundide järgselt hindamiseminaril (28.04.2016). Ankeet sisaldas küsimusi stereotüüpsete soorollide, kohtinguvägivalla lubatavuse ja abi saamise võimaluste kohta, samuti uuriti õpetajate hinnangut enda teadlikkusele antud teemadest ning valmisolekut neist õpilastele rääkida.

Õpilaste hulgas valiti koolitusmaterjalide mõju hindamiseks õppematerjali kolm esimest õppetundi, sest õpetajatelt kogutud tagasiside põhjal tundus kolme tunni mahus programmi piloteerimine ajakulu poolest realistlik. Õpilaste eelküsitlus korraldati paari nädala jooksul enne esimest piloottundi (veebruarmärts 2016) ning järelküsitlus toimus umbes paar nädalat pärast kolmandat õppetundi (märts-aprill 2016). Õpilastel paluti täita iseseisvalt 4-leheküljeline ankeet, mis sisaldas küsimusi tunniteemade kohta. Järeluuringu ankeedis paluti õpilastel märkida, mitmes piloottunnis nad osalesid, mis kasu nad tundidest said, kui huvipakkuvad tunnid oli ning kui oluline on projekti teemade käsitlemine koolis.

Õpilaste küsitlus toimus klassiruumis tunni ajal ja selle viis läbi õpetaja. Uuringu läbiviimiseks töötati välja juhised, millega paluti kõigil õpetajatel tutvuda. Enne ankeetide täitmist tutvustas õpetaja õpilastele küsitluse eesmärgi, selles osalemise põhimõtteid ning küsimustele vastamise juhiseid. Küsitluses osalemine oli vabatahtlik ja anonüümne. Õpilastel oli õiguspärane osalemisest täielikult keelduda, katkestada ankeedi täitmine küsitluse ajal või jätta vastamata talle ebameeldiva tunduvatele küsimustele.

Ankeedi täitmine võttis aega umbes 15 minutit. Kõikidele õpilastele anti A5 ümbrik, millesse nad panid täidetud ankeedi ja sulgesid selle. Pärast korjas õpetaja kõik ümbrikud kokku suurde ümbrikku, mille ta sulges õpilaste juuresolekul ning saatis tellitud kulleriga (Omniva) uuringujuhile, kes sisestas vastused andmebaasi.

Pilootprojektis osales 15 eesti õppekeelega üldhariduskooli erinevatest Eesti piirkondadest, sh olid kaasatud nii linna- kui maakoolid. Kokku võttis piloottundidest osa 25 klassikomplekti. Eeluuringu osales 542 õpilast. Järeluuringu ajal täitis ankeedi 514 õpilast. Kaks neist vastas selgelt naljatlevalt, mistõttu nende vastused kustutati andmebaasist. Projekti mõju hindamiseks võeti järelküsitluse puhul arvesse nende õpilaste vastuseid, kes olid osalenud kõigis kolmes piloottunnis. Kuna 92 õpilast oli ühest või mitmest tunnist puudunud, jäi järeluuringu lõplikusse valimisse 420 õpilast.

Projektis osales õpilasi 7. kuni 12. klassini (vt tabel 1). Kõige rohkem uuritavaid õppis 7. (24%) ja 8. klassis (44%). Veidi üle poole uuritavatest olid tüdrukud, 47% oli poisse. Valdav enamik vastajatest rääkis kodus eesti keelt. Õpilased olid vanuses 13–19 eluaastat.

Tabel 1. Eel- ja järeluuringus osalenud õpilaste kirjeldus

		Eeluuring (n = 542)		Järeluuring (n = 420)	
		%	N	%	N
Sugu	Poiss	47	253	46	193
	Tüdruk	53	288	54	226
Klass	7	24	132	23	98
	8	44	236	43	181
	9	12	65	14	57
	10	3	16	3	12
	11	10	55	10	40
	12	7	38	8	32
Peamine kodune keel	Eesti keel	96	520	95	399
	Vene keel	3	15	3	13
	Muu keel	0	1	1	4
	Eesti ja vene keel	1	6	1	4

Õpetajate küsitluse eeluuringus osales 17 õpetajat, järeluuringus aga 15.

Andmete analüüsimisel kasutati statistilise andmetöötluse paketti SPSS. Analüüsimeetoditest rakendati peamiselt kirjeldavat statistikat: sagedusjaotust ja risttabelleid. Poiste ja tüdrukute arvamuste erinevusi ning muutusi perioodi jooksul hinnati *student* t-testiga.

2. Tulemused

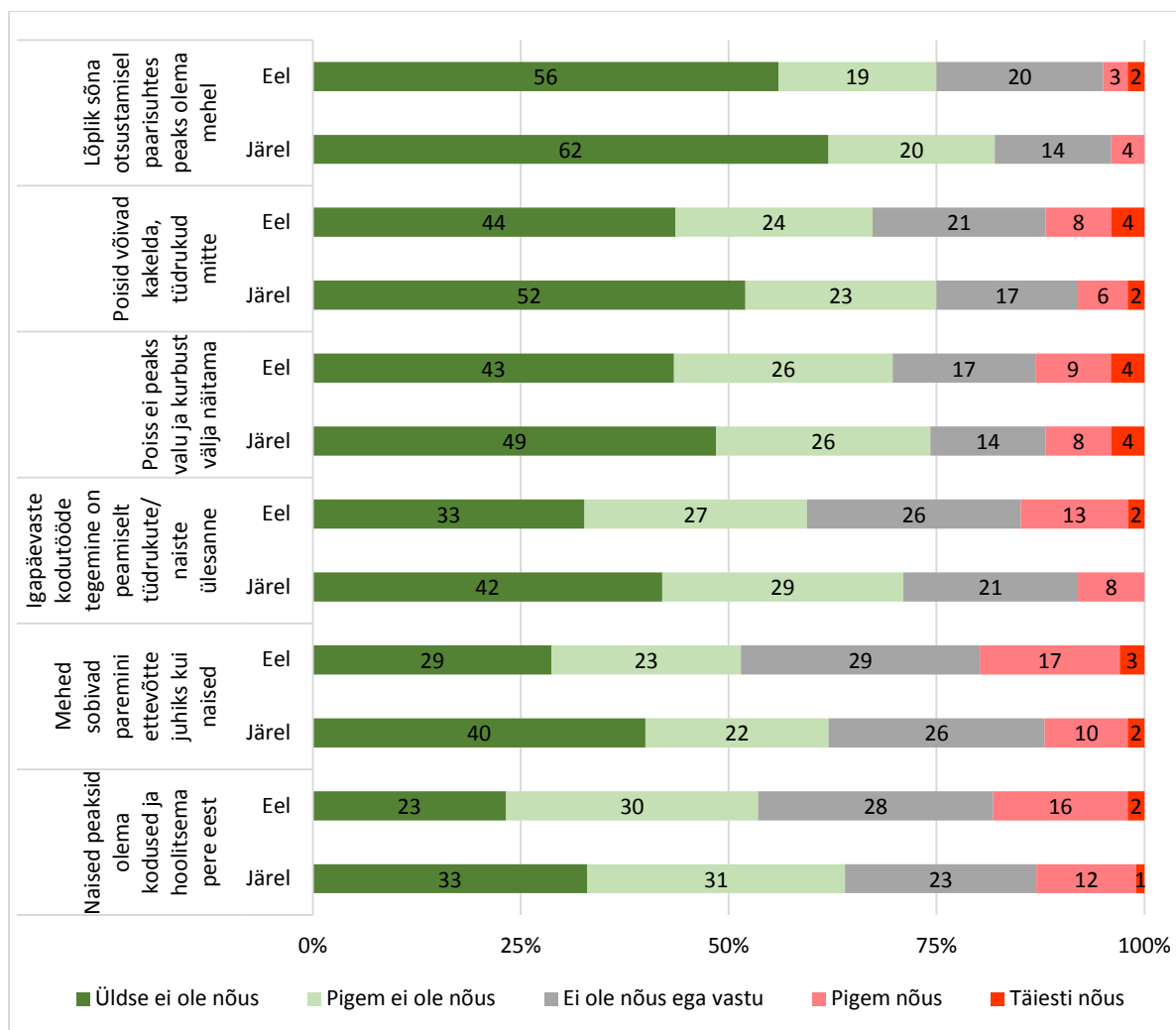
Esmalt antakse ülevaade õpilaste arvamustest soorollide, kohtinguvägivalla ja abi saamise võimaluste kohta, kõrvutades eel- ja järeluuringu tulemusi. Seejärel kirjeldatakse õpilaste hinnanguid piloottundide kasulikkuse kohta. Kuna kogu uuritav teema on väga sootundlik, siis esitatakse tulemusi ka poiste ja tüdrukute kohta eraldi. Kõige lõpus käsitletakse õpetajate seisukohti soorollidest, vägivallast ning nende valmisolekut antud teemasid tundides käsitleda.

2.1 Õpilaste küsitluse tulemused

2.1.1 Õpilaste nõustumine stereotüüpsete soorollidega

Suurem osa õpilastest ei nõustunud stereotüüpsete soorollidega (Joonis 1). Kõige enam oldi vastu arvamusele, mis puudutab ebavõrdseid võimusuhteid partnerite vahel. 75% eeluuringus osalenud õpilastest ei nõustunud („üldse ei ole nõus“ ja „pigem ei ole nõus“ vastanud noored) seisukohaga, et paarisuhtes peaks lõplik sõna otsuste tegemisel kuuluma mehele. Enam kui kaks kolmandikku noortest (68–69%) ei pooldanud esimese küsitluskorra ajal arvamusi, et poisid võiksid kakelda ja tüdrukud mitte ning poisid peaksid valu ja kurbust varjama. Pere ja tööga seotud traditsiooniliste soorollidega mittenoostujaid oli märgatavalt vähem. Näiteks vaid veidi enam kui pooled (52% eeluuringus) õpilased ei nõustunud, et mehed sobivad naistest paremini ettevõtet juhtima, naised aga peaksid olema kodused ja hoolitsema pere eest. Samas iga viies noor oli nimetatud väidetega nõus.

Pärast piloottundide läbiviimist olid õpilaste hinnangud muutunud jätku soorolle vähem pooldavaks (t-testi tulemused on esitatud lisas 1 tabelis 1). Tundide tulemusena oli rohkem õpilasi, kes valisid vastusevariandi „üldse ei ole nõus“, ning vähem neid, kes stereotüüpsete soorollidega nõustusid või ei olnud poolt ega vastu. Kõige enam oli muutunud õpilaste arvamused, mis käsitlevad meeste ja naiste ülesandeid kodus ja tööl. Näiteks oli järeluuringus umbes 10 protsendipunkti võrra enam neid noori (kokku 62–71%), kes ei nõustunud sellega, et naised peaksid olema kodused ja vastutama igapäevaste kodutööde tegemise eest ning mehed võiksid juhtida ettevõtteid. Oluliselt rohkem oli ka neid õpilasi, kes ei nõustunud, et mehel peaks olema otsustusõigus paarisuhtes ning poisid võivad kakelda, kuid tüdrukud mitte. Ainuke väide, mille puhul muutused ei olnud statistiliselt olulised, puudutab suhtumist poiste valu ja kurbuse väljanäitamisse.

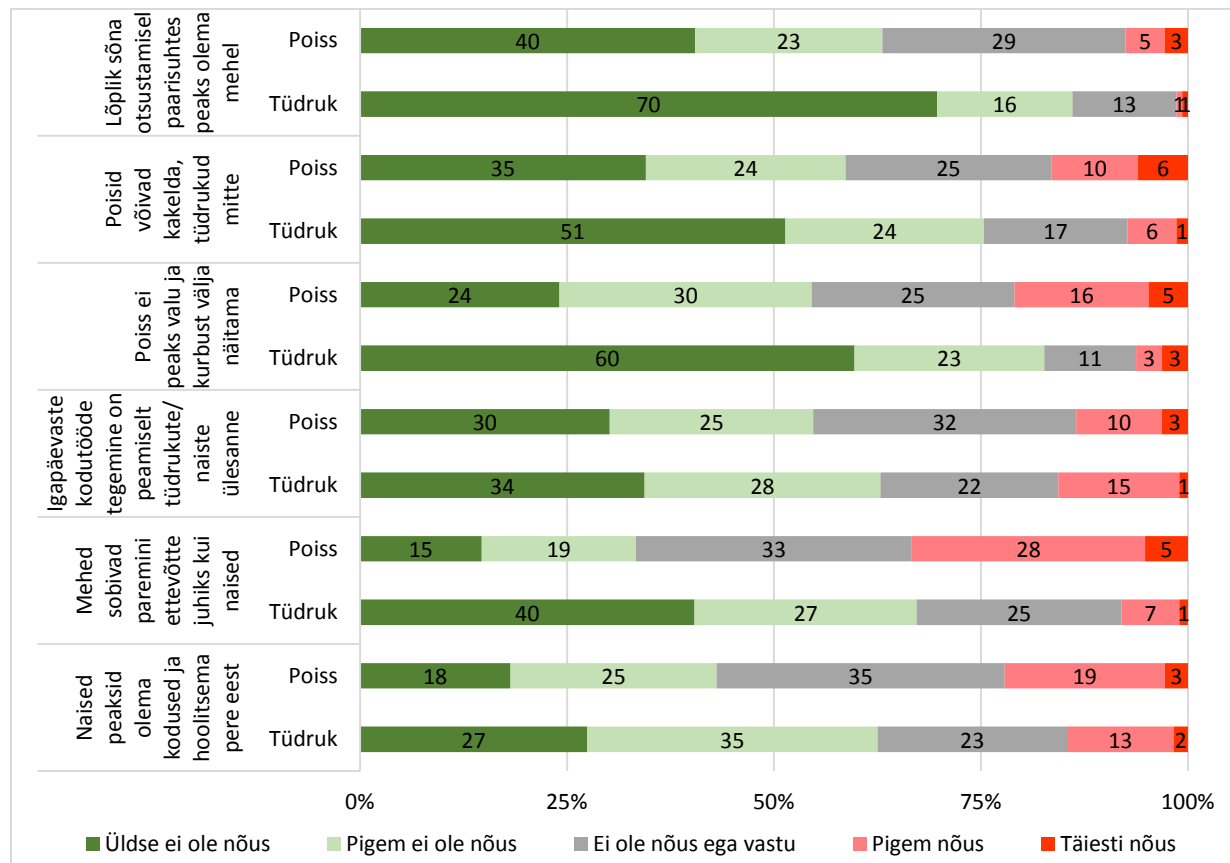

Joonis 1. Õpilaste nõustumine soorollidega eel- ja järeluurings (kõik vastajad, %)

Võrreldes omavahel poiste ja tüdrukute vastuseid, võib väita, et poiste arvamus meeste ja naiste rollidest oli oluliselt konservatiivsem ja stereotüüpsem (vt joonis 2 ja joonis 3). Tüdrukute hulgas oli poistega võrreldes tunduvalt rohkem neid, kes ei nõustunud sellega, et mehed sobivad paremini ettevõtte juhiks kui naised (protsendid eeluuringus vastavalt 67% ja 34%), poiss ei peaks valu ja kurbust välja näitama (83% ja 54%) ning lõplik sõna otsustamisel peaks olema mehel (86% ja 63%). Kusjuures poistega võrreldes olid tüdrukud valinud nende väidete puhul umbes kaks korda sagedamini vastusevariandiks “üldse ei ole nõus”. Ainuke väide, mille puhul poiste ja tüdrukute vastused eeluuringus statistiliselt oluliselt ei erinenud, puudutab igapäevaste kodutööde tegemise pidamist peamiselt naiste ülesandeks.

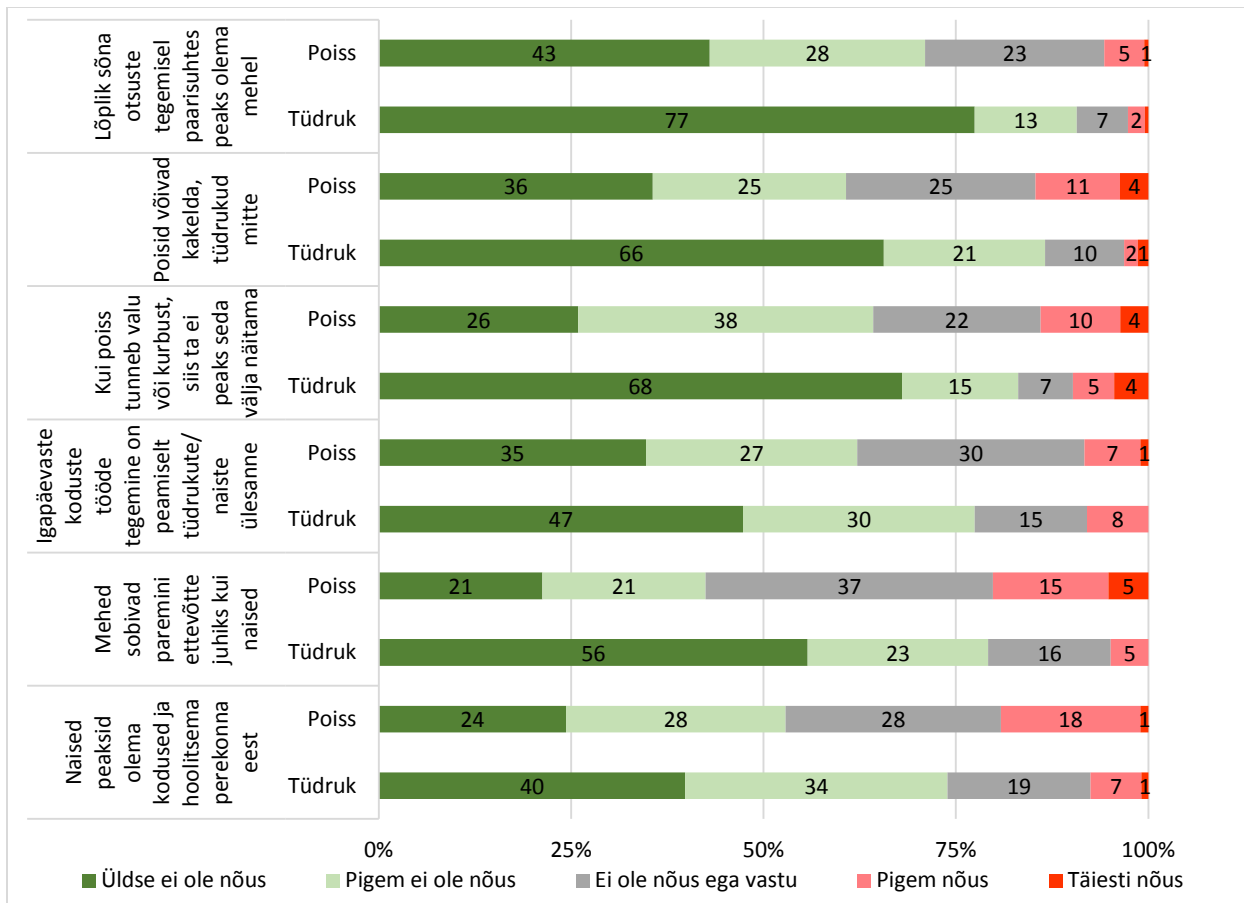
Analüüsidest pilootprojekti mõju soogruppide sees, selgub, et kolme ainetunni tulemusena olid nii tüdrukute kui poiste arvamus muutunud soolist võrdõiguslikkust pooldavamaks, seejuures muutus oli märgatavam tüdrukute hulgas (vt t-testi tulemusi lisa 1 tabel 1). Tüdrukute puhul olid järeluurings eeluuringuga võrreldes statistiliselt olulised muutused nelja väite puhul kuuest. Näiteks oli oluliselt enam selliseid tüdrukuid, kes ei olnud nõus, et igapäevaste kodutöödega tegelemine on peamiselt naiste

ülesanne (osakaal enne 62% ja pärast 77%) ning et naised sobivad meestega võrreldes halvemini juhtideks (67% ja 79%). Märgatavalt rohkem oli ka tüdrukuid, kes ei nõustunud, et poisid võivad kakelda, kuid tüdrukud mitte (75% ja 87%). Suurenes ka tüdrukute osakaal, kes ei olnud nõus, et naised peaksid olema kodused ja hoolitsema pere eest (62% ja 74%).

Joonis 4. Õpilaste nõustumine soorollidega eeluuringus soo järgi (%)

Poiste arvamused olid statistiliselt oluliselt muutunud kuest väitest kahe puhul. Näiteks oli pärast kolme piloottundi läbimist enam poisse, kes ei nõustunud, et naised peaksid olema kodused ja pere eest hoolitsema (osakaal enne 43% ja pärast 52%). Tõusnud oli ka nende poiste arv, kes ei pidanud mehi naistest paremateks ettevõtte juhtideks. Viimase seisukoha puhul oli eelkõige langenud sellega nõustujate osakaal 33 protsendilt 20 protsendile.

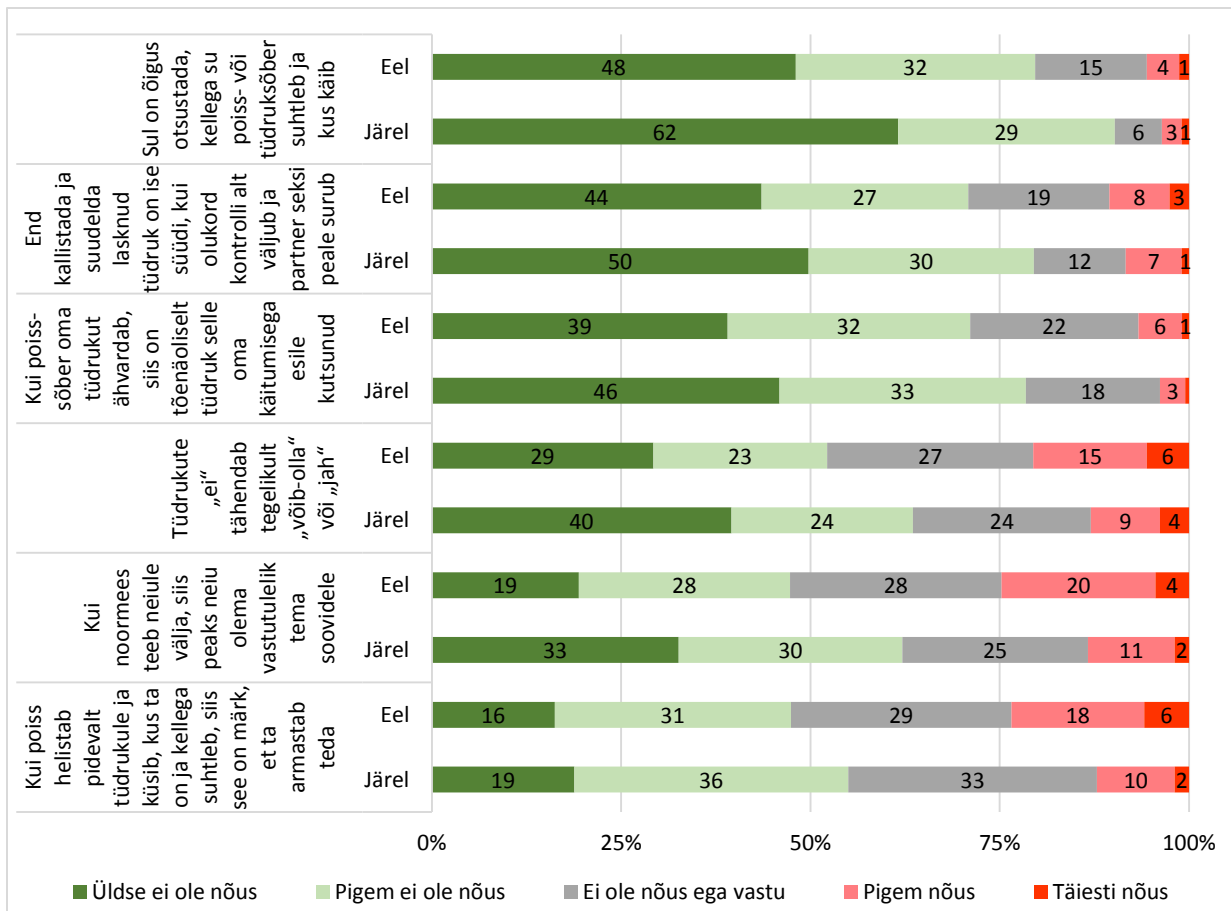

Joonis 5. Õpilaste nõustumine soorollidega järeluuringus soo järgi (%)

Kokkuvõtvalt öeldes on pilootprojektis osalemine toonud kaasa positiivseid muutusi noorte soorolle puudutavates hoiakutes. Poiste ja tüdrukute arvamused soorollidest lahknesid nii eel- kui järeluuringus, kuid pärast pilootunde olid erinevused veelgi suurenenud.

2.1.2 Kohtinguvägivalla lubatavuse ja normaliseerimisega seotud hoiakud

Järgnevalt vaadeldakse, kuidas õpilased pooldavad seisukohti, mis normaliseerivad sooliselt ebavõrdseid kohtingu- ja seksuaalsuhteid, õigustavad vägivalda suhtes ja süüdistavad selle ohvreid. Kõige vähem nõustusid noored arvamusega, et paarisuhtes on ühel osapoolel õigus otsustada, kellega partner (poiss- või tüdruksõber) suhtleb ja kus käib (vt joonis 6). Valdav enamik (eeluuringus 80% ja järeluuringus 91%) ei olnud nõus sellise võimu omamisega partneri üle. Pärast paljud õpilased ei pooldanud ka ohvrit süüdistavaid väiteid. Näiteks, 71% eeluuringus osalenud ja umbes 80% järelküsitlusest osa võtnud vastajatest ei olnud nõus väitega, et end kallistada ja suudelda lasknud tüdruk on süüdi, kui partner talle seksi peale surub. Sama palju oli ka neid, kes ei nõustunud, et kui poiss-sõber oma tüdruksõpra ähvardab, siis tõenäoliselt on selle põhjuseks tüdruku käitumine.

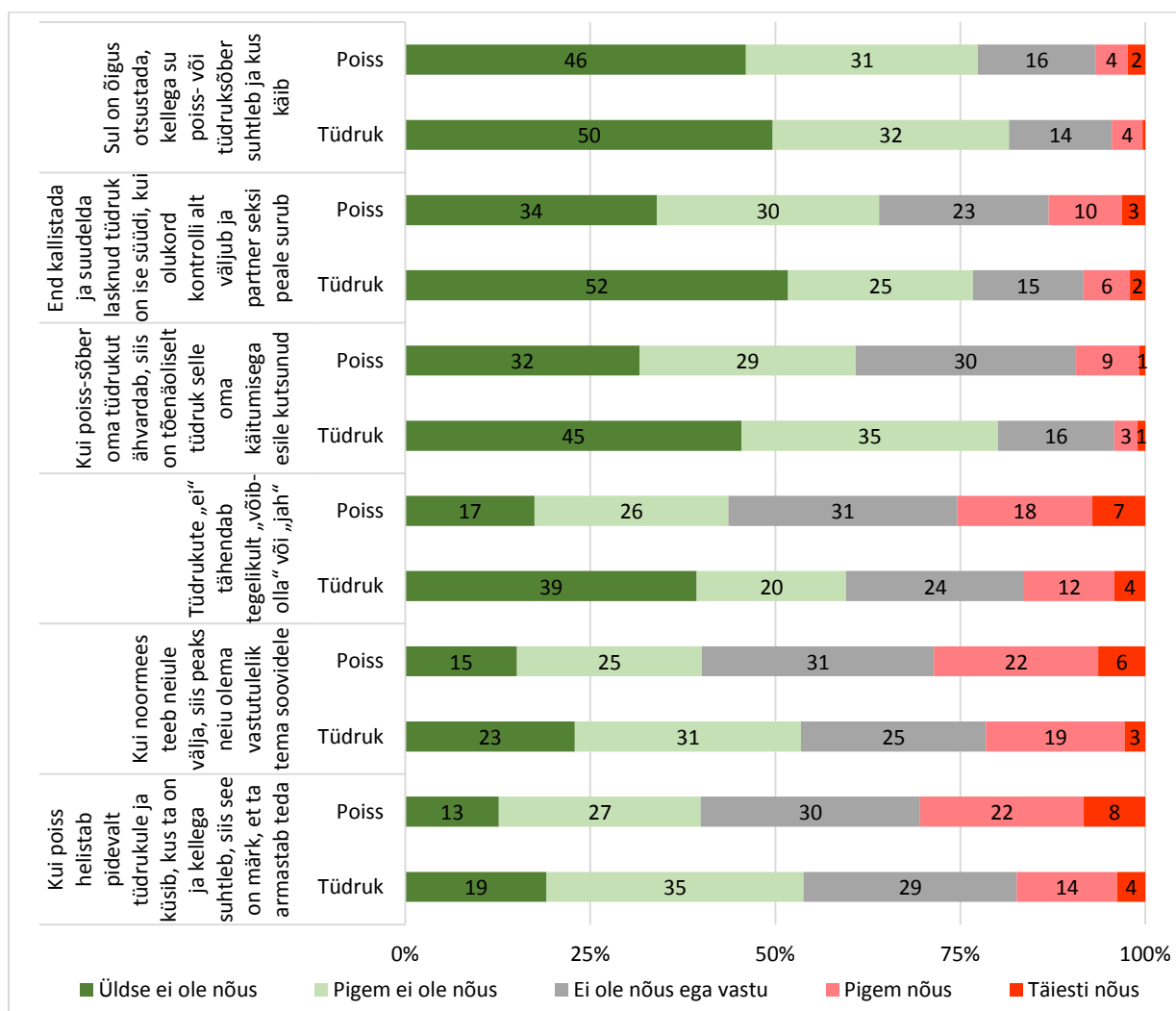

Joonis 6. Õpilaste nõustumine vägivalda normaliseerivate ja lubavate hoiakutega (kõik vastajad, %)

Eeluringu ajal ei nõustunud umbes pooled (52%) vastajad ning järeluringus ligi kaks kolmandikku (64%) väitega, et tüdruku „ei“ tähendab tegelikult „võib-olla“ või „jah“. Sarnased mittenõustumist väljendavad osakaalud ilmnesid ka arvamuse puhul, milles endale välja teha lasknud neiu peaks olema noormehe soovidele vastutulelik. Kõige vähem oldi vastu seisukohale, et poisi pidev helistamine tüdrukule ja pärimine tema tegemiste kohta on märk armastusest. Eeluringus ei nõustunud sellega 47% vastajatest ning järelküsitluses 55%. Tõenäoliselt näitab see tulemus, kuivõrd vähe teatakse süstemaatilise kontrolli tähendusest paarisuhtes ning kui kerge on segi ajada autoritaarsusest ajendatud ja armukadedusest tulvil küsimisi partneri tegevuse kohta hooliva ja aktsepteeriva armastusega.

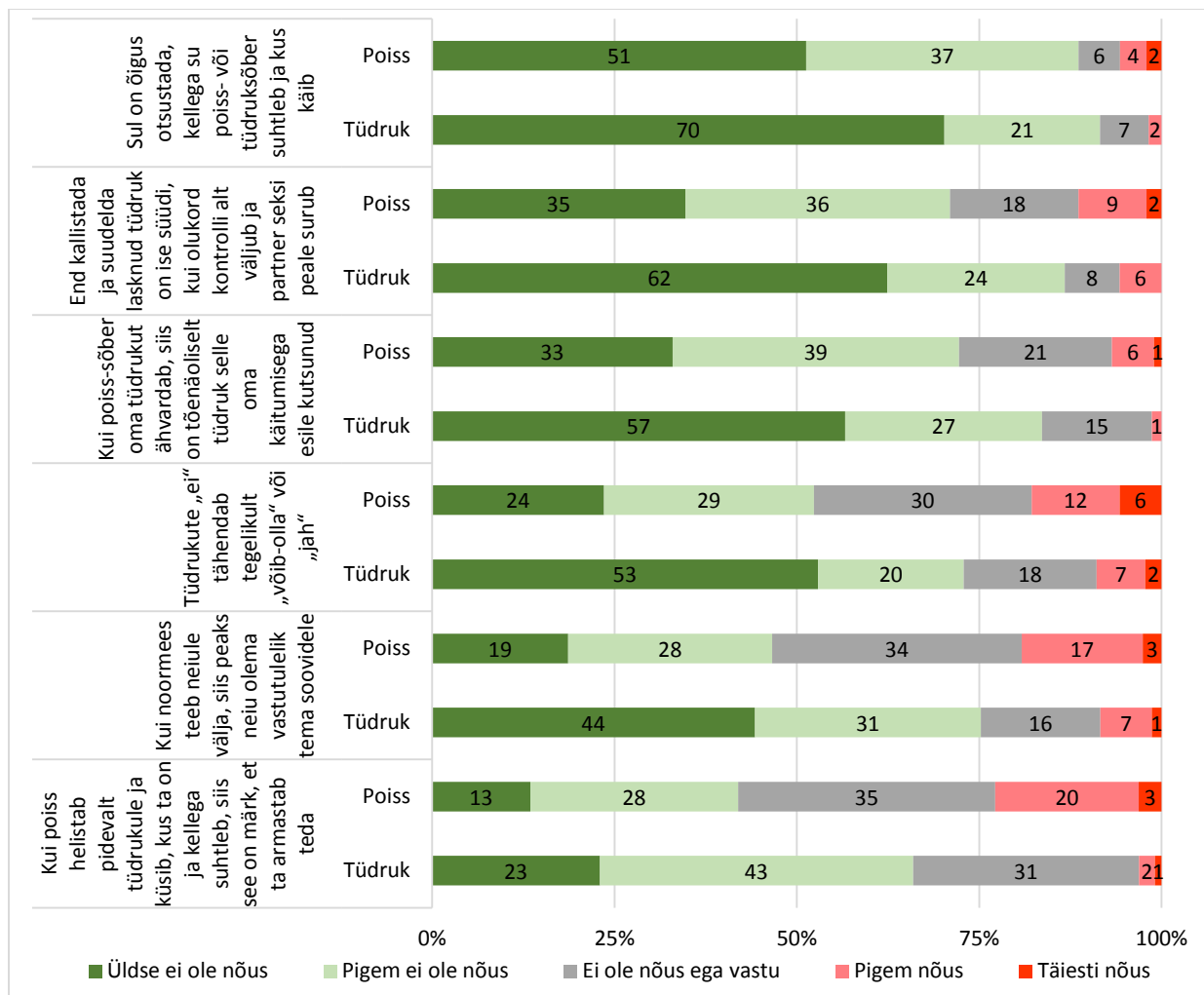
Kolme piloottunni jooksul olid õpilaste hoiakud muutunud vägivalda vähem sallivaks ja normaliseerivaks (vt lisa 1 tabel 2). Kõige suuremad muutused olid toimunud arvamustes, mis käsitlevad neiu kohustust olla vastutulelik talle välja teinud noormehe soovidele, tüdruku „ei“ tähenduse moonutamist ja õigust otsustada poiss- või tüdruksõbra suhete ja käimise üle.

Sarnaselt stereotüüpsetele soorollidele erinesid ka siin poiste ja tüdrukute arvamused (Joonis 7 ja Joonis 8). Eeluringus oli tüdrukute hulgas oluliselt enam neid, kes ei pooldanud ohvrit süüdistavaid seisukohti, ei pidanud tüdruku „ei“-d jaatuseks ega arvanud, et tüdruk peaks kuuletuma poisile, kes on talle välja teinud. Ainus väide, mille puhul eeluringus poiste ja tüdrukute arvamused statistiliselt oluliselt ei erinenud, käsitleb õigust otsustada, kellega poiss- või tüdruksõber tohib suhelda või kus käia.

Joonis 7. Õpilaste nõustumine vägivalda normaliseerivate ja lubavate hoiakutega eeluuringus soo järgi (%)

Pilootprojekti jooksul muutusid tüdrukute hinnangud kõikide joonisel 7 ja 8 kirjeldatud seisukohtade osas oluliselt taunivamaks. Eriti silmatorkavalt kasvas peale piloottundide toimumist mittenoostujate osakaal väite puhul, milles neiu peaks olema vastutulelik talle välja teinud noormehe soovidele. Kui eeluuringus ei nõustunud antud arvamusega 54% tüdrukutest, siis järeluuringus oli selliseid juba 75%. Muutused poiste hoiakutes jäid tagasihoidlikuks. Piloottundide järel oli statistiliselt oluliselt vähem nõustujaid ja rohkem mittenoostujaid ainult kahe väite puhul („Kui noormees teeb neile välja, siis peaks neiu olema vastutulelik noormehe soovidele“ ja „Tüdrukute „ei“ tähendab tegelikult „võib-olla“ või „jah““).

Joonis 8. Õpilaste nõustumine vägivalda normaliseerivate ja lubavate hoiakutega järeluuringsu soojärgi (%)

2.1.3 Hinnangud kohtingusituatsioonidele

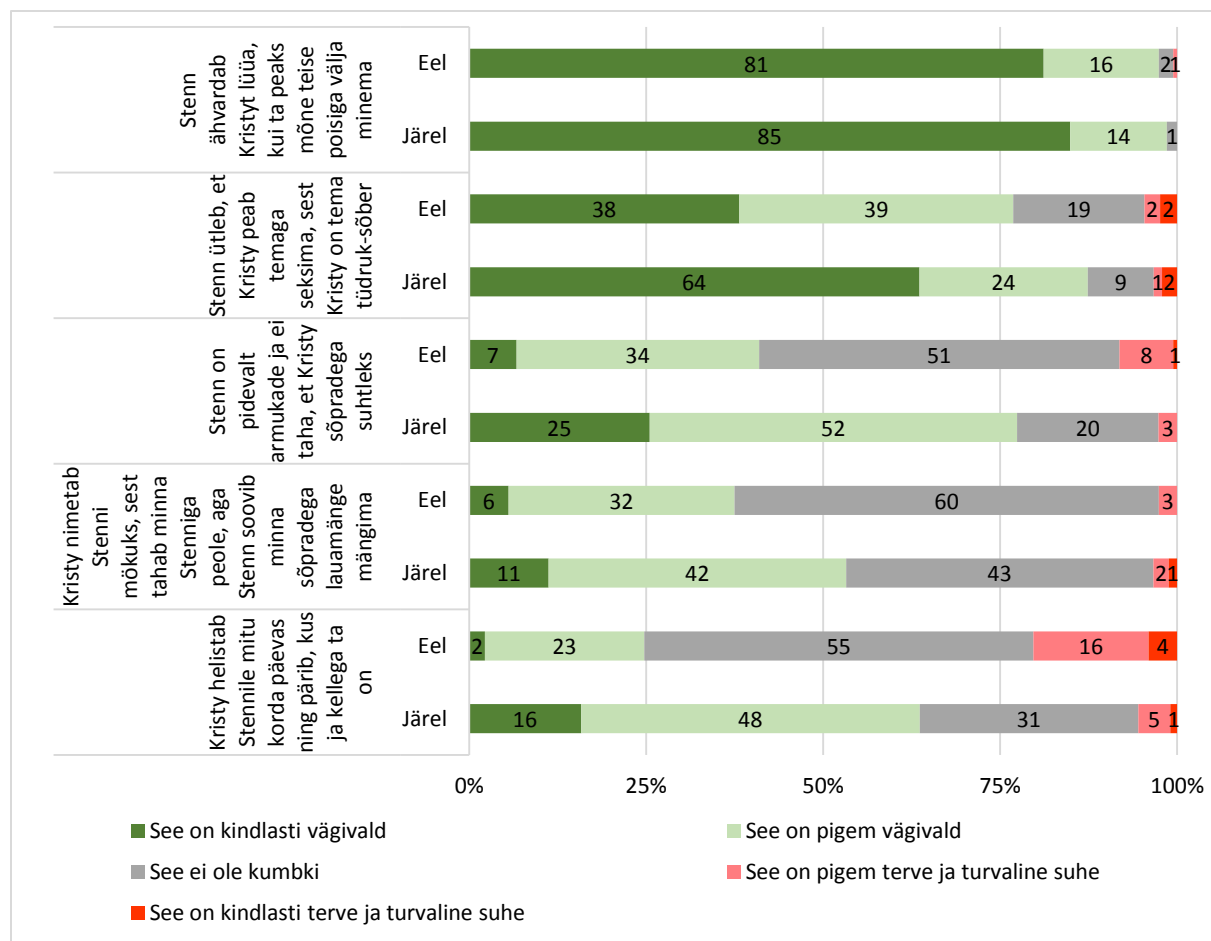
Uuringus esitati õpilastele üheksa situatsiooni, mida käimissuhetes võib ette tulla, ning paluti hinnata, kas neid olukordi võib pidada vägivaldaks või turvaliseks suhteks. Vägivald ja turvalisi suhteid kujutavad olukorrad olid paigutatud ankeedis vaheldumisi. Situatsioonide elulisemaks muutmise eesmärgil anti osapooltele nimed (Stenn ja Kristy) ning märgiti, et nende suhe on kestnud juba aasta aega. Kõigepealt tuuakse välja õpilaste vastuseid kohtinguvägivalda kirjeldavatele situatsioonidele, seejärel antakse ülevaade arvamustest turvaliste ja tervete suhete kohta.

Jooniselt 9 nähtub, et õpilased pidasid üsna üksmeelselt löömisega ähvardamist vägivaldaks. Eeluuringsu 81% õpilastest olid kindlalt veendunud, et olukord, kus poiss ähvardab tüdrukut lüüa, kui viimane peaks mõne teise poisiga välja minema, on vägivald. Neid, kes löömisega ähvardamist vägivaldaks ei pidanud, oli väga vähe. Situatsiooni, kus poisi sõnul peab tüdruk paarisuhtes olles temaga ka seksima, pidasid

paljud vastajad samuti vägivaldaks, ent siin oli kindlal seisukohal olijaid („kindlasti vägivald“ vastusevariandi valinud) tunduvalt vähem.

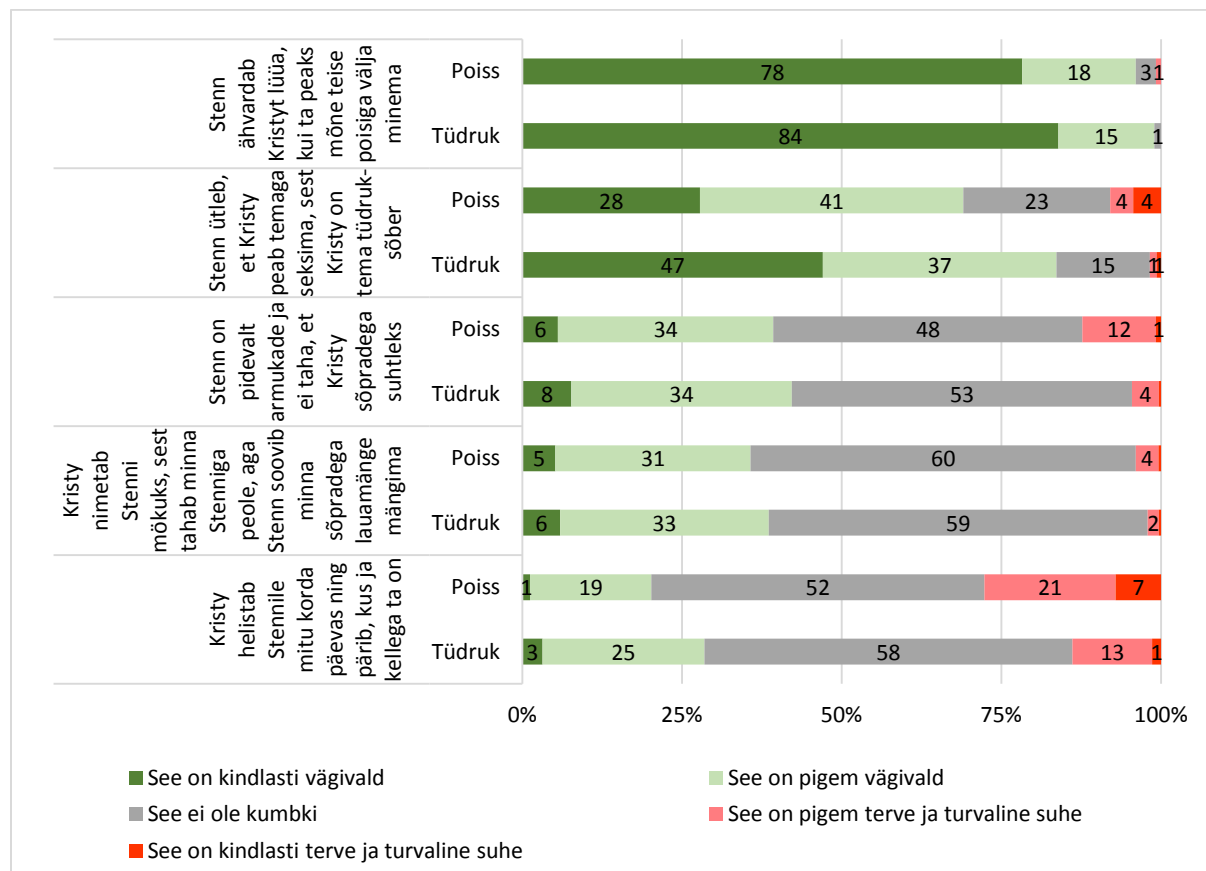
Oluliselt vähem oli neid, kes nimetasid armukadedusest tingitud partneri suhtlemise piiramist, halvustavate nimedega kutsumist (mõkuks nimetamine) ja pidevat partneri tegemiste kontrollimist (helistamine mitu korda päevas) vägivaldaks. Näiteks eeluuringu ajal nimetas 25–41% vastajatest neid situatsioone pigem või kindlasti vägivaldaks. Enam kui pooled õpilased olid neutraalsel seisukohal ja arvasid, et nende situatsioonide puhul ei ole tegu ei vägivald ega turvalise suhtega.

Järeluuringu ajaks oli õpilaste hinnangutes toimunud oluline muutus. Oluliselt enam oli neid õppureid, kes pidasid partneri kontrollimise eesmärgil pidevat helistamist (64%) ning sõpradega suhtlemise keelamist (77%) pigem või kindlasti vägivaldaks (vt t-testi tulemusi lisa 1 tabel 3). Märkatavalt vähem oli temaatiliste ainetundide järgselt neid, kes ei pidanud nimetatud olukordi ei üheks ega teiseks või siis arvasid, et tegemist on turvalise suhtega. Piloottundide jooksul oli tunduvalt kasvanud õpilaste arv (64%), kes pidasid tüdruksõbralt seksi nõudmist kindlasti vägivaldaks. Samuti oli ka enam neid, kes arvasid, et mõkuks nimetamine on vägivald.

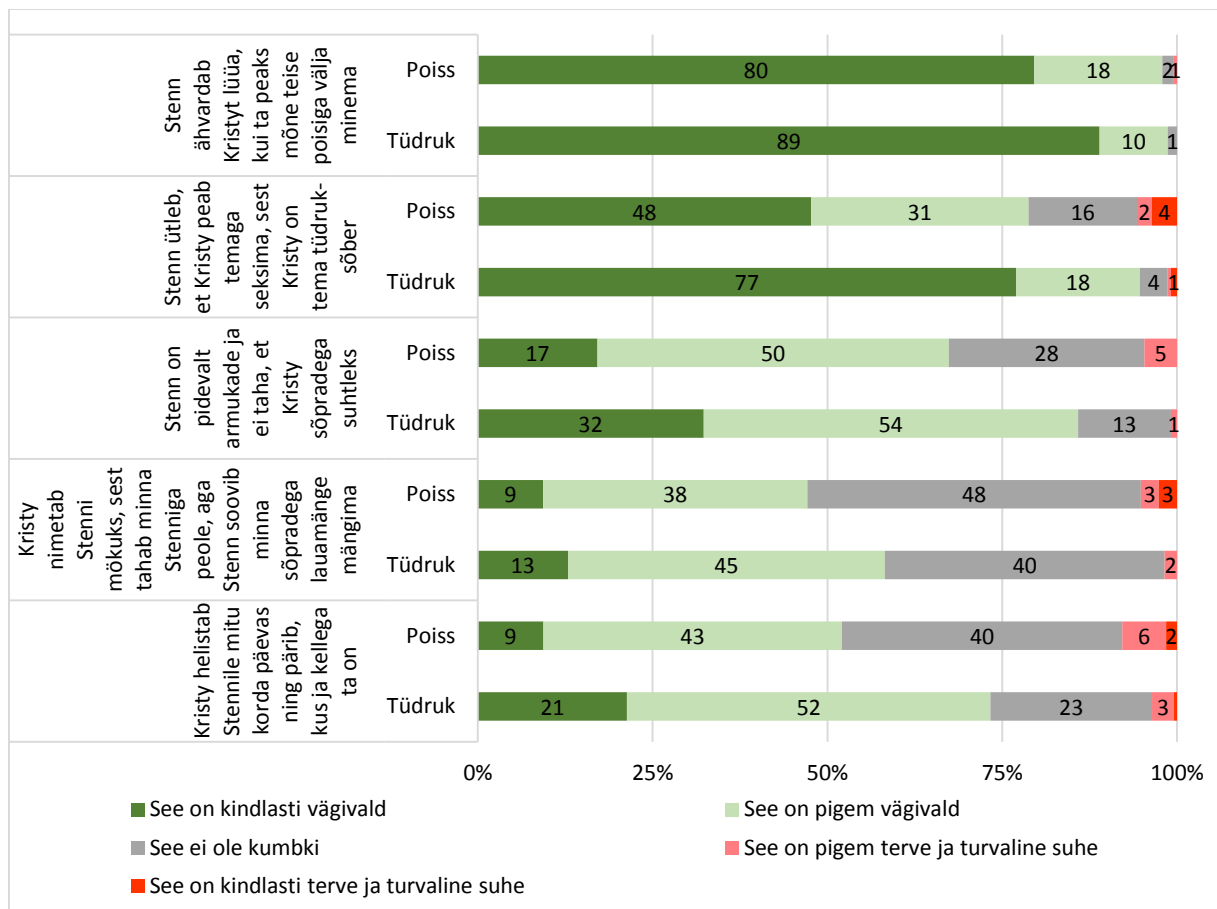
Joonis 9. Kohtinguvägivalda kirjeldavate situatsioonide pidamine vägivaldaks või turvaliseks suhteks (kõik vastajad, %)

Analüüsid eeluuringu tulemusi (joonis 10) selgub, et tüdrukute hulgas oli poistest veidi enam neid, kes pidasid kirjeldatud situatsioone vägivallops. Kõige suurem erinevus ilmnes situatsiooni puhul, kus poiss (Stenn) ütleb tüdruksõbrale (Kristyle), et viimane peab temaga seksima. Ligi pooled tüdrukutest (47%) ja enam kui veerand poistest (28%) nimetasid sellist olukorda kindlasti vägivallops.

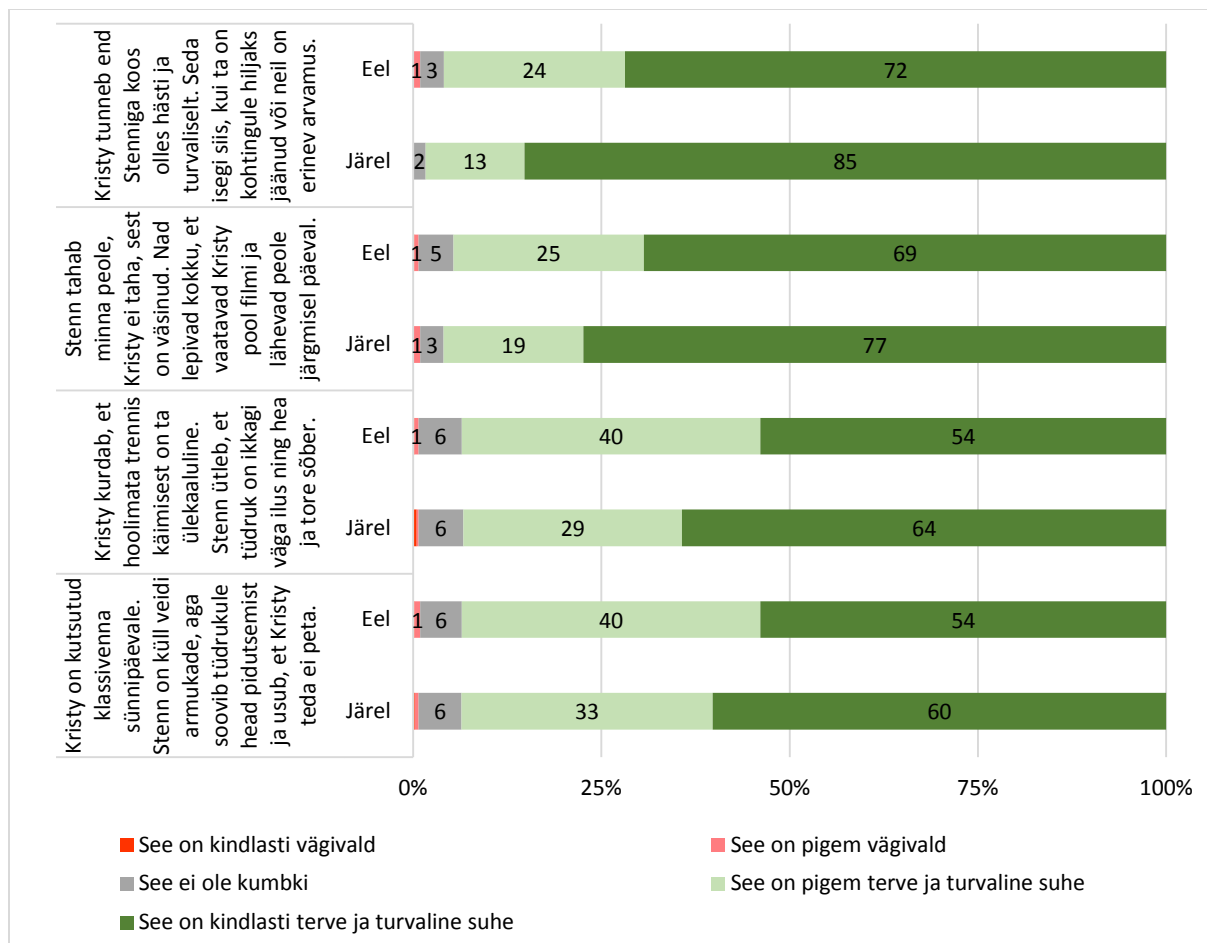
Joonis 10. Kohtinguvägivalda kirjeldavate situatsioonide pidamine vägivallops või turvaliseks suhteks eeluuringus soo järgi (%)

Eel- ja järeluuringu tulemuste võrdlus (t-testi tulemused lisa 1 tabel 3) näitab, et piloottundide tulemusena muutusid tüdrukute hinnangud statistiliselt oluliselt nelja situatsiooni puhul. Tüdrukute arvamused löömisega ähvardamisest muutusid vähe – märgitud tegevust peeti ülekaalukalt vägivallops ka varem. Poiste hinnangutes võib täheldada statistiliselt olulist muutust kolme situatsiooni puhul: tüdruksõbralt seksi nõudmine, armukadeduse tõttu sõpradega suhtlemise keelamine ning poiss-sõbrale korduv helistamine ja tema kontrollimine. Analüüsist selgub veel, tüdrukute hinnangute muutus oli poistest ulatuslikum. See tähendab, et järeluuringus erinesid poiste ja tüdrukute vastused suuremal määral kui eeluuringu ajal. Eriti terav kontrast avaldus tüdruksõbralt seksi nõudmise puhul, mida pidasid järeluuringus kindlalt vägivallops 77% tüdrukutest ning 48% poistest (vt joonis 11). Seega saab öelda, et piloottundidel on olnud suurem mõju tüdrukutele kui poistele.

Joonis 11. Kohtinguvägivalda kirjeldavate situatsioonide pidamine vägivaldaks või turvaliseks suhteks järeluurigus soo järgi (%)

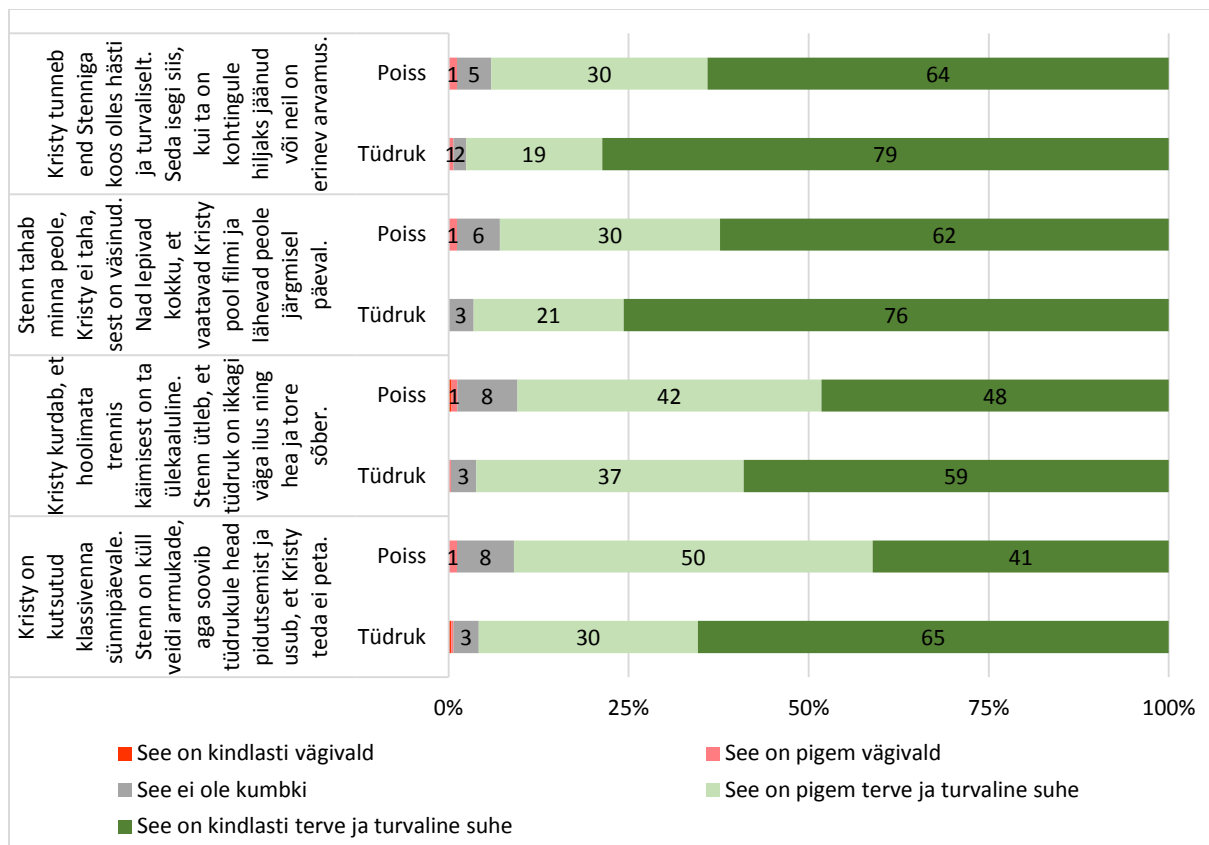
Joonisel 12 esitletakse õpilaste hinnanguid kohtingusituatsioonidele, milles suhtuvad partnereid üksteisesse austavalt ja hoolivalt. Turvaliste kohtingusituatsioonide määratlemisel olid õpilased üsna üksmeelsed. Valdav enamik (93–98%) vastajatest pidas nii eel- kui ka järeluurigus kõiki joonisel esitatud olukordi kas pigem või kindlasti terveks ja turvaliseks suhteks. Umbes 6% oli neutraalsel arvamusel, valides vastusevariandi kasuks, mille kohaselt need situatsioonid ei ole vägivald ega turvaline suhe. Piloottundides osalemise mõjul kasvas nende õpilaste arv, kes nimetasid kohtingusituatsiooni kindlasti terveks ja turvaliseks suhteks ning vähenes nende osakaal, kes ei olnud selles nii kindlad, st märkisid vastusevariandi „see on pigem terve ja turvaline suhe“.

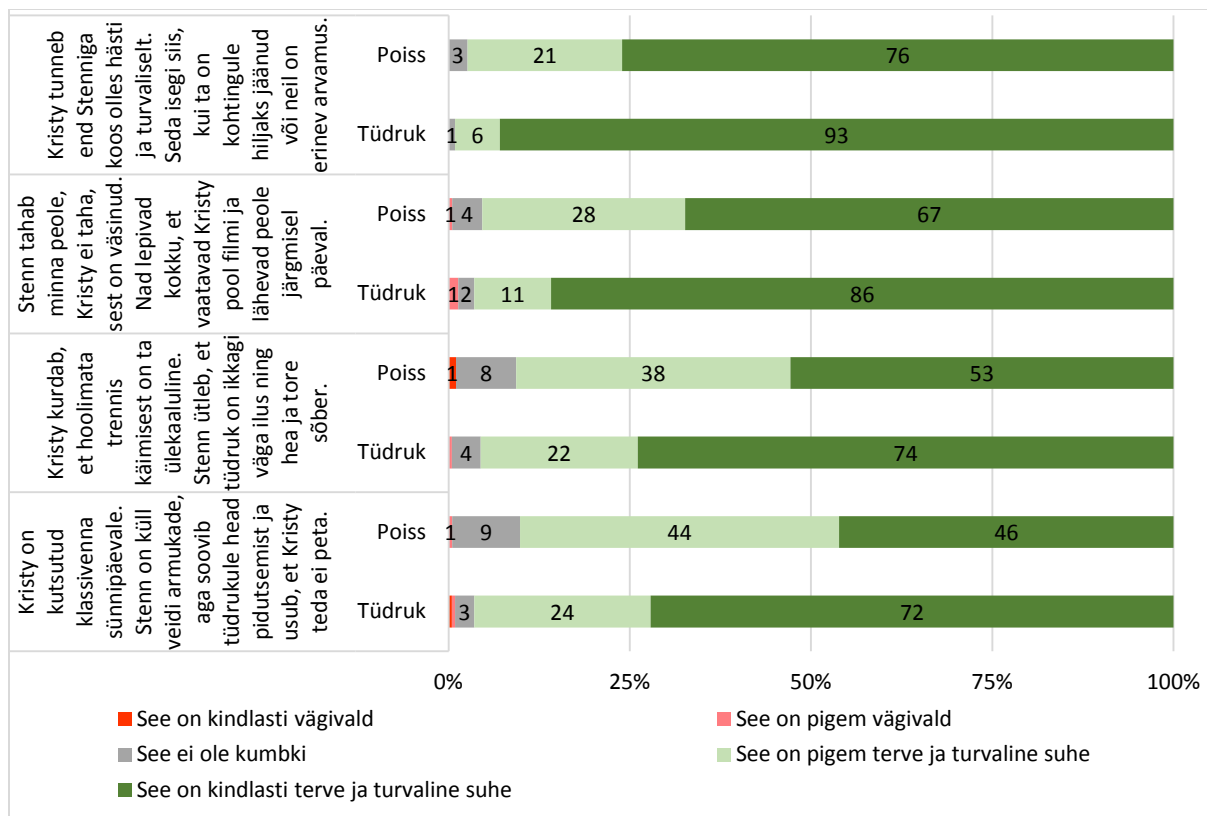
Joonis 12. Tervete kohtingusituatsioonide pidamine vägivaldaks või turvaliseks suhteks (kõik vastajad, %)

Võrreldes poistega oli nii eel- kui ka järeluuringus rohkem selliseid tüdruke, kes nimetasid situatsiooni kindlasti terveks ja turvaliseks suhteks (vt joonis 13 ja 14). Poiste seas oli aga veidi enam neutraalsel arvamusel olijaid, kes ei pidanud olukordi kummakski – ei vägivaldaks ega turvaliseks paarisuhteks. Pärast pilootprojekti läbimist oli kasvanud oluliselt nende poiste arv (64%-lt 76%-le), kes pidasid kindlasti terveks suhteks situatsiooni, kus Kristy tunneb end poiss-sõbraga olles hästi isegi siis, kui on kohtingule hilinenud (vt t-testi tulemusi lisa 1 tabel 3). Ülejäänud situatsioonide puhul ei olnud muutused poiste hinnangutes statistiliselt olulised.

Järelküsitluses oli eelküsitlusega võrreldes oluliselt enam neid tüdruke, kes nimetasid kindlasti turvaliseks suhteks seda, kui Kristy tunneb end kohtingule hiljaks jäädes ikkagi Stenniga hästi (osakaal tõusis 79%-lt 93%-le) ning Stenn peab Kristyt heaks ja toredaks sõbraks tüdruku ülekaalususest hoolimata (kasv 59%-lt 74%-le).

Joonis 13. Tervete kohtingusituatsioonide pidamine vägivaldaks või turvaliseks suhteks eeluuringus soo järgi (%)

Joonis 14. Tervete kohtingusituatsioonide pidamine vägivaldaks või turvaliseks suhteks järeluringus soo järgi (%)

2.1.4 Õpilaste teadlikkus abi saamise võimalustest

Nii eel- kui järeluringus paluti õpilastel avatud küsimuses märkida, kuhu võiksid noored pöörduda nõu ja abi saamiseks, kui nende poiss- või tüdruksõber on käitunud nende suhtes vägivaldselt. Kõige sagedamini nimetasid õpilased pereliiget, peamiselt vanemat, kelle käest võiks paluda abi (eeluuringus 40%, järeluringus 27% vastajatest, tabel 2). Teisel kohal oli politsei, keda nimetas umbes iga neljas õpilane. Osa neist pakkus ka helistamist hädaabinumbrile 112 (29 vastajat). Mitmed noored täpsustasid, et politsei poole tasub pöörduda raskematel juhtudel, nagu füüsiline vägivald, vägistamine ja vigastustega (nt luumurd) lõppenud juhtum. Samuti nähti politseile teatamist viimase võimalusena, *kui olukord on väga hulluks läinud või kontrolli alt väljunud*. Üks noor lisis, et politseile tuleb teha avaldus juhtunu kohta.

Paljud noored, eriti eeluuringus (25%), nimetasid abi andva isikuna psühholoogi ja nõustajat, sealhulgas koolipsühholoogi ja -sotsiaalpedagoogi. Iga viies noor eeluuringus ja kuues järeluringus soovitas pöörduda sõbra, hea tuttava või usaldusväärse isiku poole. Ligi kümnendik õpilastest mainis võimaliku abistajana õpetajat ja klassijuhatajat, iga kahekümnes aga täiskasvanud inimest. Eeluuringus soovitas 5% uuritavatest helistada Lasteabi telefonile (sageli kirjutatud lihtsalt „lasteabi“). Järeluringus oli antud abitelefoni soovitajaid märksa enam – 9%. Paljud noored märkisid ka telefoninumbri 116111. Osa neist

eksis numbri kirjutamisel ajades segi arvude järjekorda, jättes ära mõne ühe või asendades kuue üheksaga.

Tabel 2. Õpilaste vastused küsimusele, kuhu võiksid noored pöörduda nõu ja abi saamiseks poiss- või tüdrukübra vägivalda korral (osakaal küsimusele vastanud noortest)

Õpilaste pakutud variandid	Eeluuring		Järeluuring	
	%	N	%	N
Pereliige, sugulane	39,6	369	27,3	254
(Noorsoo)politsei, 112	26,8	250	23,2	216
(Kooli)psühholoog, sotsiaalpedagoog, nõustaja, nõustamiskeskus	24,6	229	14,9	139
Hea sõber, usaldusväärne isik	21,1	197	16,2	151
Õpetaja, klassijuhataja	9,8	91	8,5	79
Täiskasvanu	6,2	58	4,0	37
Lasteabi, lasteabi telefon, 116111	5,2	48	9,2	86
Noorte nõustamiskeskus, noortenõustaja, spetsiaalselt noorte nõustamiseks mõeldud telefoniliin, amor.ee, Eesti Seksuaaltervise Liit	4,7	44	9,2	86
Nõustamisliin, abitelefoni, 126	3,4	32	6,9	64
Lastekaitseametnik, sotsiaaltöötaja	3,1	29	1,2	11
internet, foorumid	2,8	26	6,2	58
(Pere)arst, kiirabi	2,5	23	1,9	18
Ebamäärane spetsialist, asutus, telefoniliin	2,4	22	1,7	16
Noortekeskus, noorsootöötaja	2,0	19	0,9	8
Muu isik või asutus	1,9	18	1,8	17
Infotelefon (1182)	1,1	10	1,6	15
1492, naiste varjupaik, turvakodu, naisteliin.ee	0,6	6	5,2	48
Poiss- või tüdrukübra vanemad	0,6	6	0,1	1
Kohus, jurist	0,3	3	0,3	3
lapsemure.ee, eluliin.ee, usaldus.ee, lahendus.net	0,3	3	2,7	25
Ei tea	0,3	3	0	0

5% eeluuringus osalenud õpilastest soovitas kohtinguvägivalda korral paluda abi noorte nõustamiskeskusest, noortenõustajalt ning spetsiaalselt noortele mõeldud abitelefonilt. Järeluuringus oli selliseid noori peaaegu kaks korda rohkem. Kuna noorte nõustamiskeskuste tegevust koordineerib Eesti Seksuaaltervise Liit ning info on kättesaadav veebilehelt www.amor.ee, siis arvati mainitud asutuse ja veebilehe nimetanud õpilased noorte nõustamiskeskusi maininute hulka. Märkimisväärne on see, et eeluuringus pakkus ainult kuus vastajat, et poiss- või tüdrukübra vägivaldse käitumise korral võiks otsida abi netilehelt amor.ee. Järeluuringus oli veebilehte nimetanute arv 61 (7% vastanutest).

Eeluuringu tulemustest selgus, et umbes 3% noortest soovitas helistada nõustamistelefonile, pöörduda sotsiaal- ja lastekaitsetöötaja või arsti poole või otsida abi internetist. Järeluuringus oli oluliselt enam neid õpilasi, kes arvasid, et kohtinguvägivalda korral võiks helistada nõustamisliinile (7%) ja kasutada internetti abi saamiseks (6%).

Vähesed vastajad soovitasid pöörduda kohtusse, juristi, vägivaldse partneri vanemate või noorsootöötaja poole või helistada infotelefonile. Peamiselt vägivalda kogenud naistele abi osutavaid asutusi ja teenuseid märkis eeluuringus kuus, järeluuringus aga juba 48 (5%) õpilast. Kahe uuringu võrdluses kasvas oluliselt vastajate arv, kes nimetasid konkreetseid psühholoogilist abi ja informatsiooni pakkuvaid veebilehti, nagu eluliin.ee ja lapsemure.ee.

2% vastajatest andis üsna ebamääraseid soovitusi. Näiteks kirjutasid nad, et noor *peaks nõu küsima spetsialistilt, helistama kuhugi, pöörduma vastava töötaja, asjatundja, abi pakkuva inimese või mingi abi andmise asutuse* poole. Muu isiku ja asutuse hulka on koondatud harva esinenud vastused, nagu ohvriabi, justiitsministeerium, sotsiaalkindlustusamet, tervisekeskus, aga ka naaber, varem vägivalda kogenud isik, voldik kohtinguvägivallast, *Fight club*, veebileht annaabi.ee ja Kaitseliit. Üksikud noored arvasid, et kohtinguvägivalla olukorras peab ise hakkama saama ning ei ole vaja pöörduda kuhugi, vaid tuleb vägivaldne partner maha jätta.

2.1.5 Soorollide ja vägivalla teemade käsitlemine koolitundides

Eeluuringus küsiti õpilastelt, kas neile on koolitundides varem räägitud uuringus käsitletud teemadel. Kolmandik õpilastest (32%) väitis, et seda ei ole toimunud. 37% vastas, et seda on tehtud põgusalt, ning umbes iga kolmanda (30%) arvates on käsitletud nimetatud teemasid piisavalt. Poiste hulgas oli tüdrukutega võrreldes mõne protsendipunkti võrra rohkem neid, kes leidsid, et teemast on räägitud piisavalt (protsendid vastavalt 32% ja 29%). Tüdrukud vastasid poistest veidi enam, et antud teemasid on koolis põgusalt käsitletud (protsendid vastavalt 39% ja 35%).

Valdav enamik (90%) märkis, et uuringus käsitletud teemadel rääkis neile õpetaja (tabel 3). Peamiselt oli selleks inimeseõpetuse õpetaja, harvem nimetati perekonna-, ühiskonna- ja terviseõpetuse õpetajat, kes on tegelikult samuti inimeseõpetuse ainekursuste õpetajad. Paar noort kirjutas, et neile rääkis eesti keele ja kehalise kasvatuse õpetaja. Umbes iga kümnes õpilane vastas, et neile käis rääkimas politseinik või keegi (teine) isik väljastpoolt kooli. Mõned uuritavad täpsustasid, et antud teemadel rääkis seksuoloog, noorsootöötaja ja lastekaitseametnik. Paar õpilast vastast, et koolis peeti loeng „Ava silmad“, ühe õpilase sõnul rääkis nõustaja amor.ee-st. Koolis oli käinud ka rääkimas endine õpilane, keda oli kiusatud. Üks respondent oli kuulnud neist teemadest KEAT laagris.

Väga harva oli isikuks, kes kõneles noortele vägivallast ja soorollidest, klassijuhataja, kooliarst ja psühholoog. Muu variandi alla koondati õpilased, kes ei mäletanud või ei osanud öelda, kes uuringus käsitletud teemadel rääkis. Paar noort märkis ka abstraktse vastuse (nt *sellest teadlikud inimesed; kõik on rääkinud*).

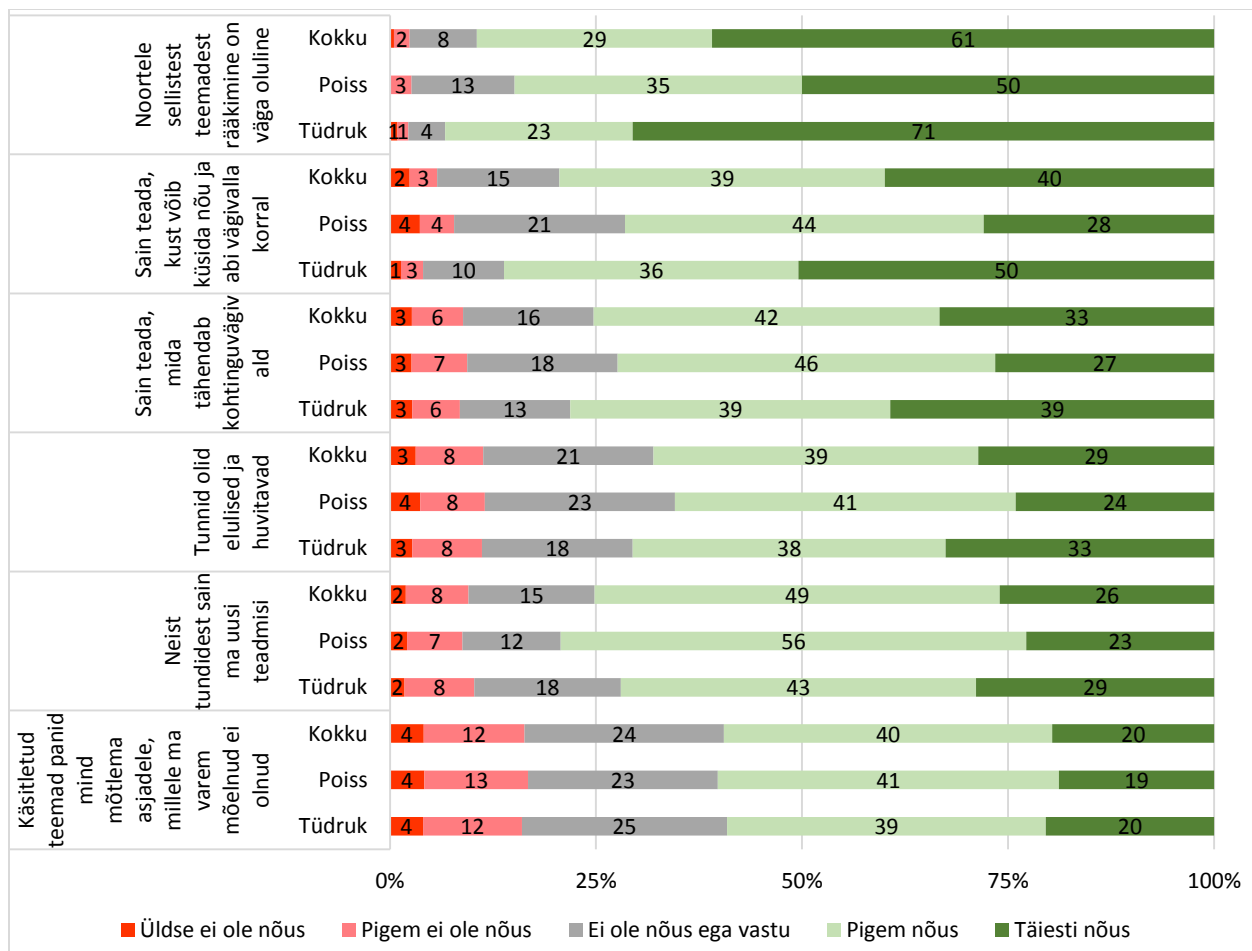
Tabel 3. Isikud, kes on koolis vägivalda ja/või soorollide teemal rääkinud (osakaal õpilastest, kelle sõnul on neil teemadel koolis räägitud)

	%	N
(Aine)õpetaja	90	322
Keegi väljastpoolt kooli	12	42
Politseinik, sh noorsoopolitseinik	10	36
Keegi muu	4	14
(Kooli)arst, psühholoog	2	6
Klassijuhataja	2	6

2.1.6 Noorte tagasiside piloottundidele

Noorte tagasiside saamiseks piloottundide kohta, paluti neil järeluurings hinnata tundide kasulikkust ja vajalikkust. Peaaegu kõik õpilased (90%) nõustusid täiesti või pigem, et soorollidest ja kohtinguvägivallast tuleks noortele rääkida (joonis 15). Tüdrukute hulgas oli selle arvamusega nõustujaid oluliselt enam kui poiste seas. Umbes kolm neljandikku vastajatest sai tundidest uusi teadmisi. Nad said teada, mida tähendab kohtinguvägivald (75%) ning kust vägivalda korral nõu ja abi küsida (79%). Kusjuures tüdrukud märkisid poistest oluliselt sagedamini, et nad omandasid tundides teadmisi abi saamise võimaluste kohta.

68% õpilastest, tüdrukud veidi enam kui poisid, pidas piloottunde eluliseks ja huvitavaks. Suurem osa nii poistest kui tüdrukutest nõustus (60%), et käsitletud teemad panid neid mõtlema asjadele, millele nad varem mõelnud ei olnud. Iga kuues (16%) oli aga vastupidisel arvamusel.

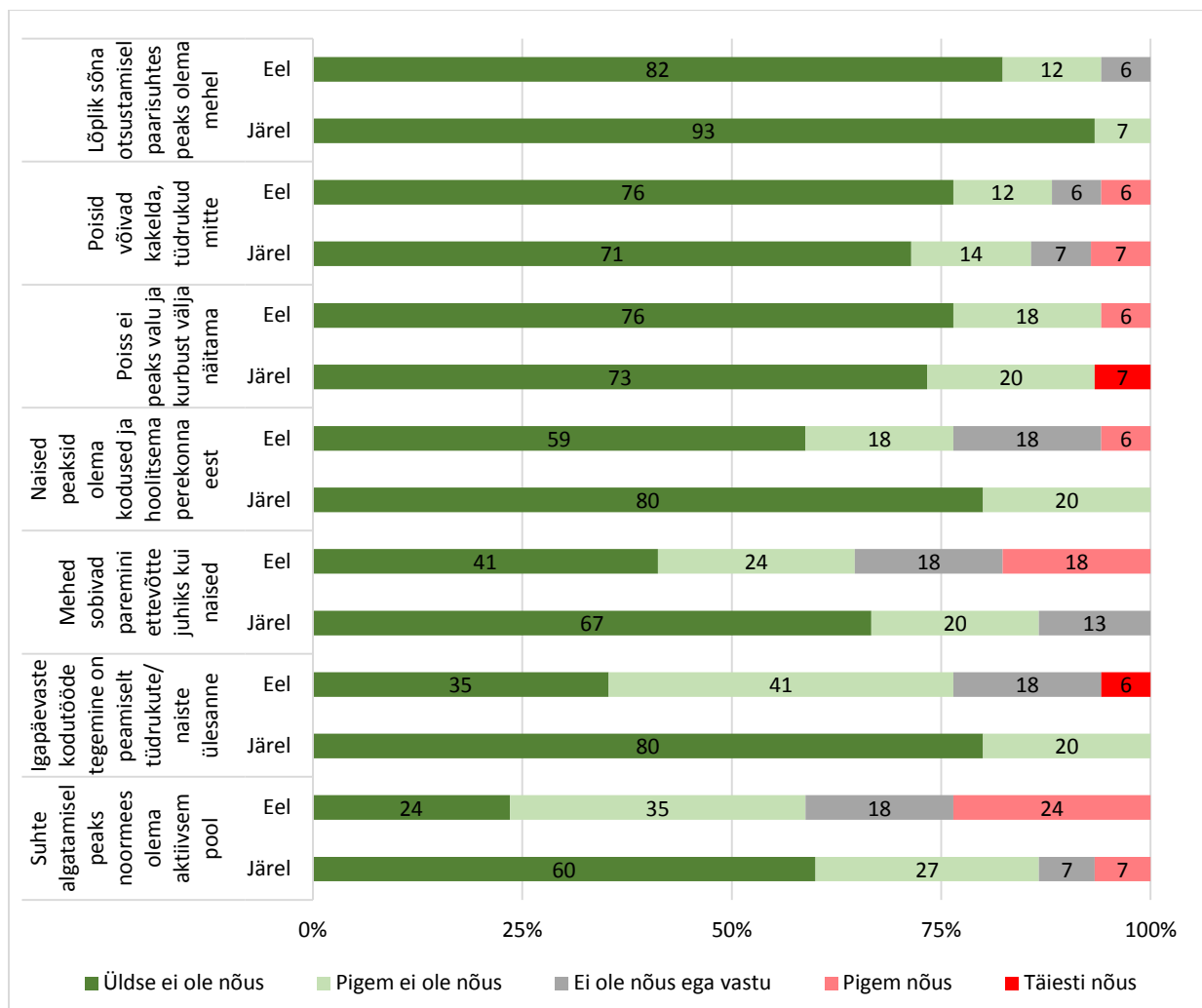

Joonis 15. Noorte arvamused piloottundidest (%)

2.2 Õpetajate küsitluse tulemused

2.2.1 Õpetajate arvamused soorollidest ja kohtinguvägivallast

Valdav enamik projektis osalenud õpetajatest (85–100%) ei nõustunud nii eel- kui ka järeluuringus arvamustega, et paarisuhtes peaks lõplik sõna otsustamisel olema mehel, poisid võivad kakelda, ent tüdrukud mitte, ning poisid ei peaks valu ja kurbust välja näitama (vt joonis 16). Eelküsitluses oli märgatavalt vähem neid, kes ei nõustunud väidetega, nagu naised peaksid olema kodused ja hoolitsema pere eest (77%), igapäevaste kodutööde tegemine peaks olema naiste kanda (76%) ning mehed sobivad ettevõtte juhtideks (65%). Järeluuringu ajaks oli tõusnud oluliselt antud seisukohtadega mittenoostujate arv.

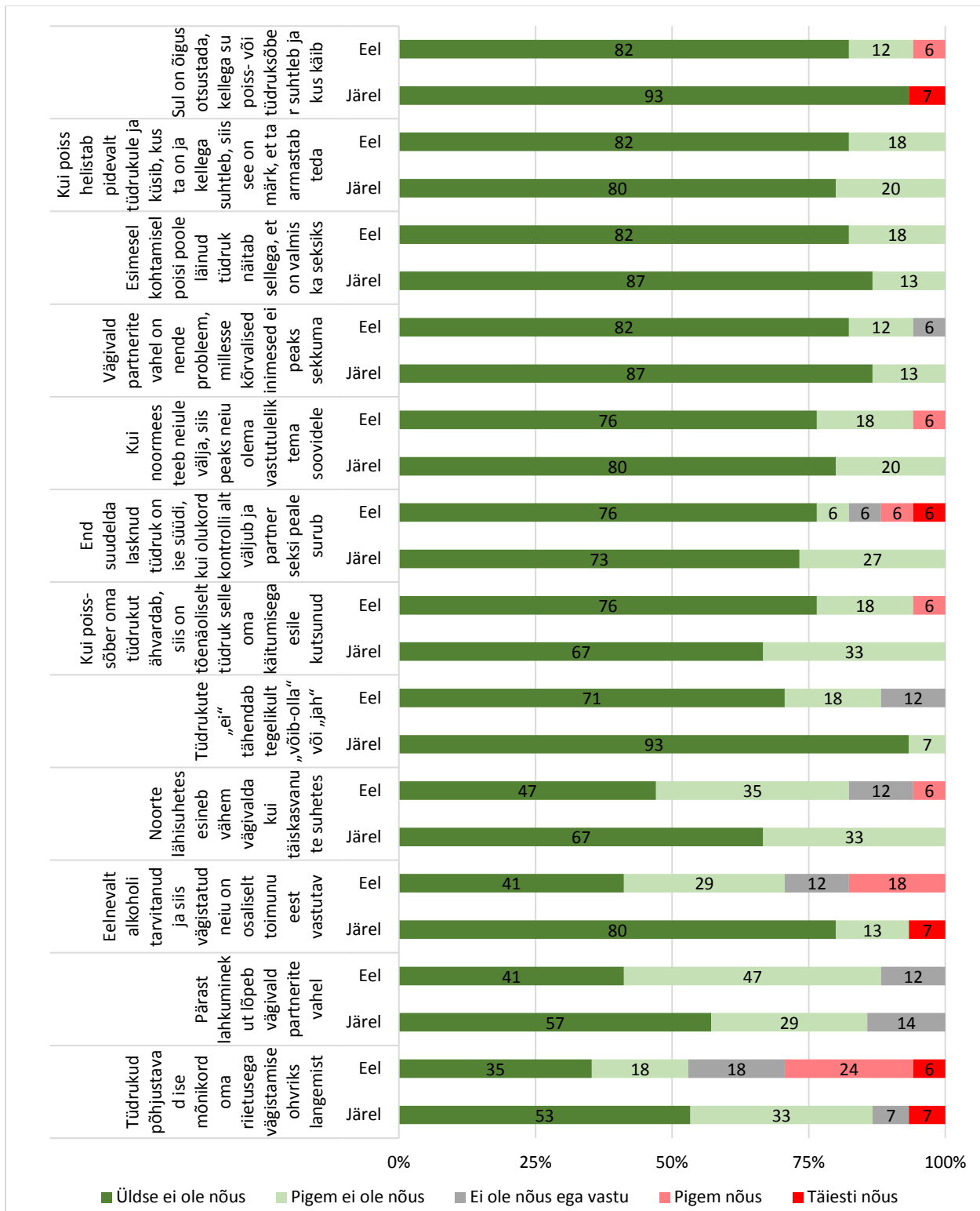

Joonis 16. Õpetajate nõustumine soorollidega (%)

Kõige vähem oldi vastu traditsioonilisi soorolle väljendavale seisukohale, mille järgi mees peaks olema suhte algatamisel aktiivsem pool. Eeluurinus ei nõustunud sellega 59% õpetajatest, seisukoha poolt oli aga iga neljas vastaja. Järeluuringus kasvas oluliselt antud väitega mittenõustujate arv ning kahanes pooldajate oma.

Järgnevalt analüüsitakse õpetajate vastuseid kohtinguvägivallaga seotud väärarusaamade kohta (vt joonis 17). Valdav enamik pedagoogidest ei nõustunud eel- ega järeluuringus vägivalda lubavate (nt sul on õigus partneri tegemiste üle otsustada) ja ohvrit süüdistavate hoiakute (nt kui poiss ähvardab, siis on tüdruk selle esile kutsunud) ning eksiarmustega (nt esimesel kohtamisel poisi poole läinud tüdruk näitab sellega valmisolekut seksida). Peaaegu ükski õpetaja ei nõustunud, et vägivald partnerite vahel on nende endi probleem, millesse kõrvalised isikud ei peaks sekkuma (94–100% ei nõustunud väitega eel- ja järeluuringus). Suur osa ei pooldanud ka seisukohta, et tüdruku „ei“ tähendab „võib-olla“ või „jah“. Kirjeldatud väidetele vastates olid õpetajad oma hinnangutes üsna veendunud, st et enamik neist (umbes 70–90%) valis vastusevariandiks „üldse ei ole nõus“.

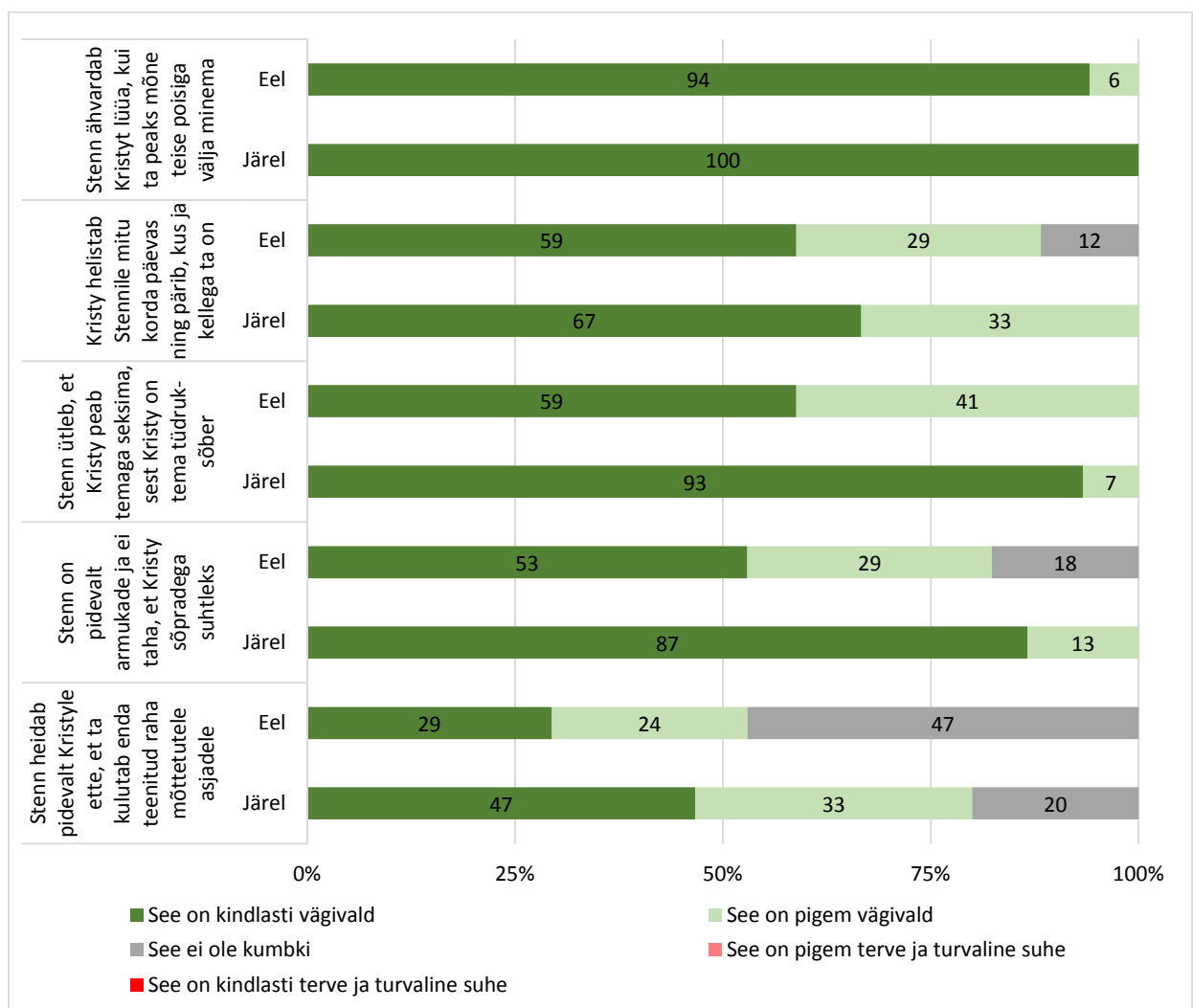
Õpetajate vastused neljale viimasele väitele joonisel 17 tunduvad eespool esitatutega võrreldes erandlikud. Vähem kui pooled pedagoogid eeluurinus ei olnud üldse nõus arvamustega, et noorte lähisuhetes esineb vähem vägivalda kui täiskasvanute suhetes ning vägivald lõpeb pärast lahkuminekut. Järeluuringus oli selliste vastajate arv tõusnud (osakaalud vastavalt 67% ja 57%). Kahe ohvrit süüdistava hoiaku tulemused on veelgi erinevamad. Eeluurinus märkis 41% õpetajatest, et nad ei nõustu üldse väitega, et alkoholi tarvitanud neiu on osaliselt enda vägistamise eest vastutav. Järeluuringus oli märkimisväärne muutus - mittenõustujate osakaal tõusis 80%-ni. Selle arvamusega nõustujaid oli eeluurinus peaaegu viiendik (18%) ning järeluuringus veidi alla kümnendiku (7%). Tüdruku riietumisstiili vägistamise põhjuseks pidavaid õpetajaid oli veelgi rohkem – 30% vastas eeluurinus „pigem“ või „täiesti nõus“. Kolmandik ei olnud selle väitega üldse nõus, viiendik vastas, et nad pigem ei ole nõus. Pilootprojekti lõpuks oli kasvanud oluliselt antud ohvrit süüdistava arvamusega mittenõustujate arv (86%) ning vähenenud nõustujate osakaal (7%).

Joonis 17. Õpetajate nõustumine vägivaldaga seotud hoiakutega (%)

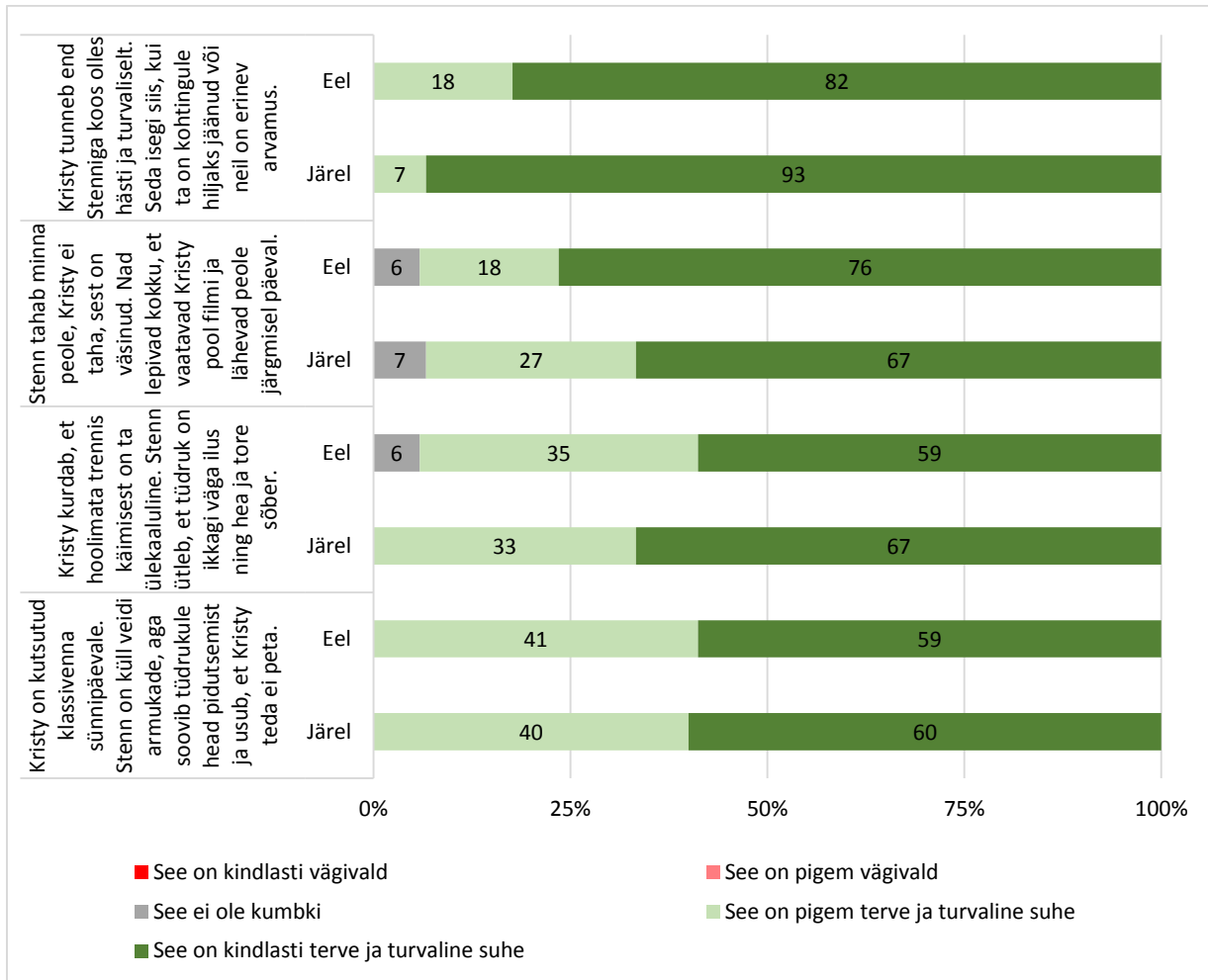
2.2.2 Õpetajate hinnangud kohtingusituatsioonidele

Peaaegu kõik õpetajad pidasid löömisega ähvardamist olukorras, kus tüdruksõber läheb teise poisiga välja, kindlalt vägivallaks (joonis 18). Veidi enam kui pooled õpetajad vastasid eeluuringus, et partnerile pidev helistamine ja ta käimiste kohta küsimine, tüdruksõbralt seksuaalvahekorra nõudmine ning armukadedusest sõpradega suhtlemise keelamine on kindlasti vägivald. Järeluuringus oli selliseid juhtumeid (kindlasti) vägivallaks pidavaid õpetajaid oluliselt rohkem. Kõige vähem peeti vägivallaks olukorda, kus poiss teeb tüdruksõbrale pidevalt etteheiteid rahakasutamise kohta. Eeluuringus nimetas umbes iga teine õpetaja sellist situatsiooni kindlasti või pigem vägivallaks. Järeluuringus oli nende osakaal kasvanud 80%-le.

Joonis 18. Kohtinguvägivalda kirjeldavate situatsioonide pidamine vägivallaks või turvaliseks suhteks õpetajate seas (%)

Kui paar erandit välja arvata, nimetasid õpetajad kõiki joonisel 19 kirjeldatud situatsioone terveks ja turvaliseks suhteks. Kindlasti terveks ja turvaliseks suhteks peeti kõige sagedamini olukorda, kus tüdruk tunneb end poiss-sõbraga koos olles hästi hoolimata kohtingule hilinemisest. Ülejäänud situatsioonide puhul oli ebakindlal arvamusel olijaid (variandi „see on pigem turvaline suhe“ valinud) rohkem.

Joonis 19. Tervete kohtingusituatsioonide pidamine vägivaldaks või turvaliseks suhteks õpetajate seas (%)

2.2.3 Õpetajate teadlikkus abi saamise võimalustest

Sarnaselt õpilaste küsitlusega, paluti ka õpetajatel avatud küsimuses kirjutada kohtinguvägivalda korral noortele nõu ja abi andvaid spetsialiste ja asutusi. Kõige sagedamini märkisid õpetajad noorte nõustamiskeskust (tabel 4). Paljud nimetasid psühholoogi ja kooli sotsiaalpedagoogi, politseid ning vanemaid. Umbes viis pedagoogi soovitas vägivalda kogenud noortel küsida abi ja nõu õpetajalt või

klassijuhatajalt, keda usaldatakse. Lisaks arvati, et noor võiks pöörduda laste turvakodusse, arsti poole või helistada nõustamistelefonile.

Üks õpetaja täpsustas, et arsti juurde tasuks minna füüsilise vägivalla korral, et fikseerida vigastused. Mõned õpetajad kirjutasid eelkõige järeluuritus abi saamise võimalustena lasteabi telefoni 116111 ja naiste varjupaiga. Veel mainiti lastekaitse- ja sotsiaaltöötajat, head sõpra, täiskasvanut, noortekeskust, veebikonstaablit, seksuaaltervise kliinikut, lasteombudsmani, ohvriabi, Lastekaitse Liitu ning internetilehekülgi lapsemure.ee ja rajaleidja.ee.

Tabel 4. Õpetajate vastused küsimusele, kuhu võiksid noored pöörduda nõu ja abi saamiseks poiss- või tüdruksõbra vägivalla korral (vastanute arv)

	Eelküsitlus (N = 17)	Järelküsitlus (N = 15)
Noorte nõustamiskeskus	14	10
(Kooli) psühholoog, sotsiaalpedagoog	11	11
(Noorsoo)politsei	10	5
Pereliige	7	6
Õpetaja, klassijuhataja	5	4
Laste turvakodu	5	4
(Kooli)arst	4	1
Nõustamistelefon	4	4
Lastekaitse-, sotsiaaltöötaja	2	2
Lasteabi telefon (116111)	1	6
Hea sõber	1	2
Täiskasvanu	1	2
Naiste varjupaik	0	4

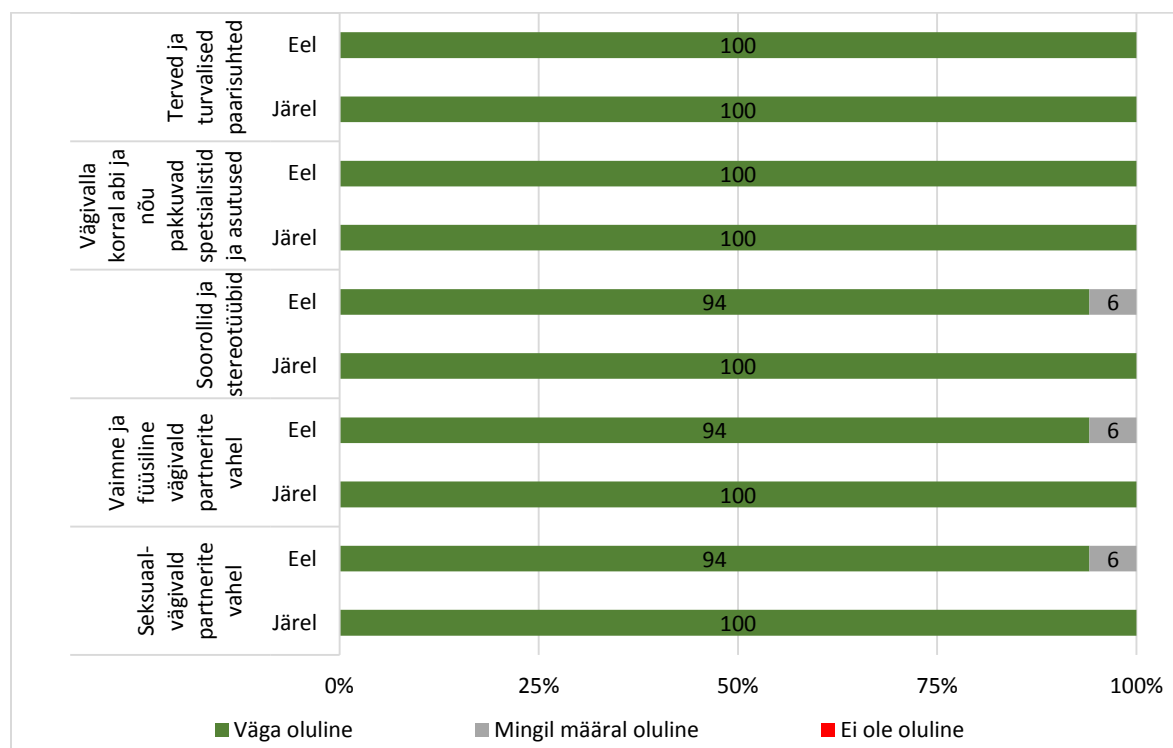
Eraldi avatud küsimusena paluti õpetajatel kirjutada mõni kodulehekül, kust noored saaksid informatsiooni kohtinguvägivalla kohta. Kõige populaarsem vastus oli amor.ee (kirjutatud ka Eesti Seksuaaltervise Liidu kodulehekül), mida märkis mõlemas küsitlusvoorus 13 vastajat. Mõned pakkusid teemakohase infoallikana Politsei- ja Piirivalveameti kodulehte (eeluuringus 2, järeluuritus 7 vastajat). Paar õpetajat nii eel- kui ka järeluuritus nimetas lehekülge lapsemure.ee. Lisaks neile märgiti järgmisi veebisaitide: tai.ee, lahendus.net, lasteabi.ee, targaltinternetis.ee, peaasi.ee (kõiki nimetati üks kord ühes või mõlemas küsitlusvoorus). Eeluuringus kirjutas üks õpetaja, et ta ei tea ühtegi lehekülge soovitada. Nii eel- kui järeluuritus jättis üks õpetaja küsimusele vastamata.

2.2.4 Õpetajate teadlikkus soorollidest ja vägivallast ning valmisolek neid teemasid ainetundides käsitleda

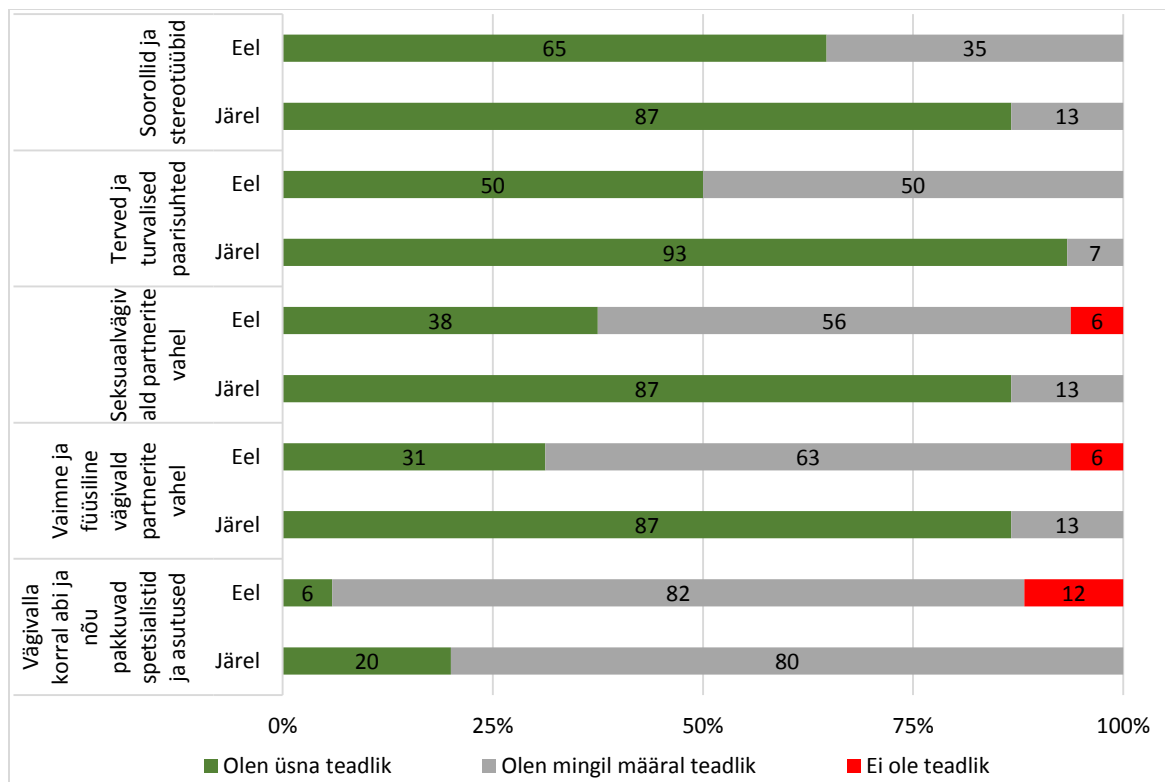
Kõik õpetajad pidasid oluliseks rääkida õpilastele soorollidest, kohtinguvägivallast, tervetest ja turvalistest suhetest ning vägivalla korral abi saamise võimalustest (vt joonis 20). Enda teadlikkust antud

teemadest hindasid õpetajad erinevalt (joonis 21). Eeluuringus pidas suur osa pedagoogidest enda teadmisi projektis käsitletud teemadest keskpäraseks. Enim oldi teadlikud soorollidest ja stereotüüpidest (65% märkis variandi „olen üsna teadlik“). Pooled olid üsna teadlikud tervetest ja turvalistest suhetest. Vägivalla puudutavatest teemadest üsna kursis olevaid õpetajaid oli aga vähemuses. Umbes kolmandik hindas, et on üsna teadlik vaimsest, füüsilisest ja seksuaalsest kohtinguvägivallast, üks vastaja aga abi andvatest asutustest ja spetsialistidest. Enamik pidas end mingil määral teadlikuks.

Koolituste ja piloottundide järel oli õpetajate informeeritus uuringu teemadest oluliselt kasvanud. Enam kui kolm neljandikku õpetajatest nimetas end üsna teadlikuks soorollidest, kohtinguvägivalla vormidest ning tervetest ja turvalistest paarisuhetest. Abi saamise võimalustest teadlikkus tõusis, kuid vähemal määral. Iga viies pidas end üsna teadlikuks nõu ja abi pakkuvatest asutustest vägivalla korral.

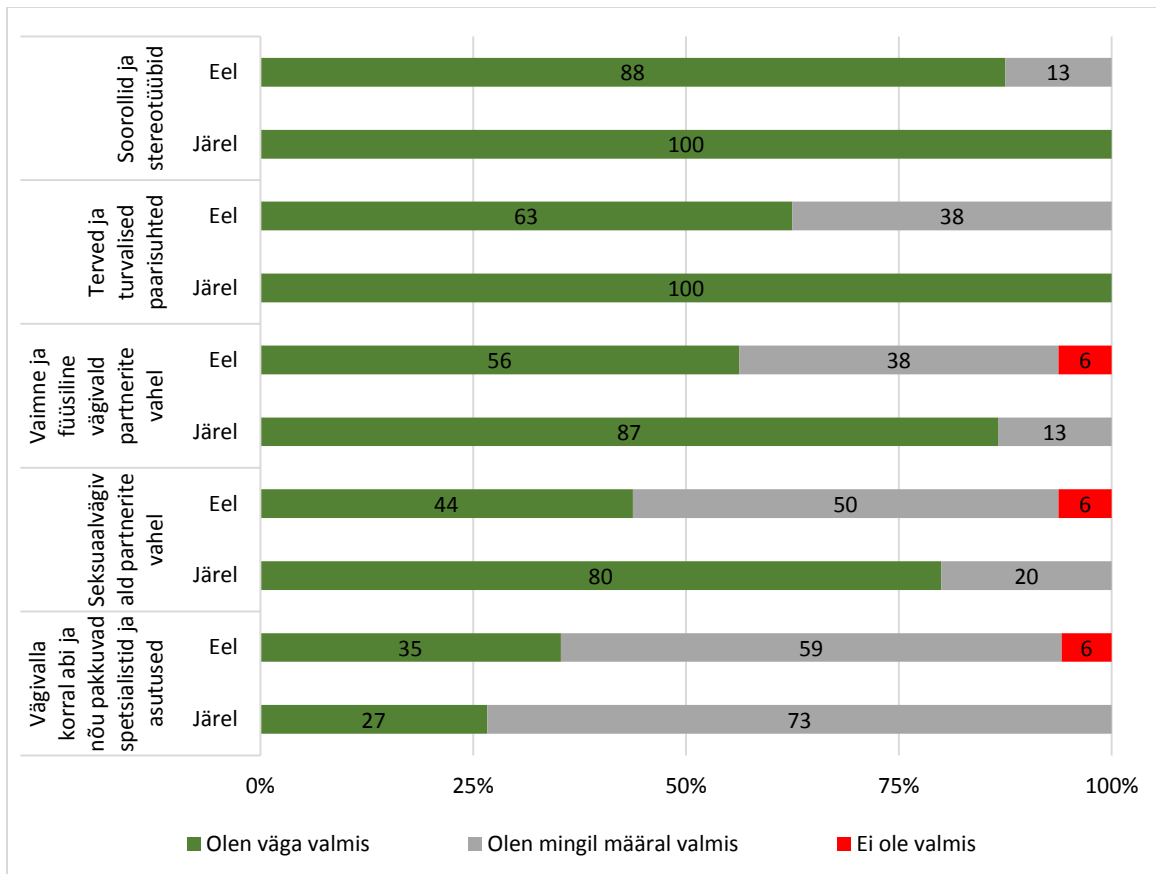

Joonis 20. Soorollide ja kohtinguvägivallaga seotud teemade käsitlemise olulisus koolis (%)

Joonis 21. Soorollide ja kohtinguvägivallaga seotud teemadest teadlikkus õpetajate hulgas (%)

Eeluuringus hindasid õpetajad kõige kõrgemalt enda valmisolekut rääkida soorollidest (88%; joonis 22). Suur osa õpetajaid oli väga valmis kõnelema ka tervetest ja turvalistest suhetest (63%) ning vaimsest ja füüsilisest vägivallast (56%). Veidi vähem kui pooled arvasid, et nad on väga valmis rääkima seksuaalvägivalla teemal ning kolmandik abi ja nõu pakkuvatest asutustest. Pärast koolitusel osalemist ja piloottundide läbiviimist hindasid pedagoogid enda valmisolekut märksa kõrgemalt kui eeluuringu ajal. Kõik järeluuritus osalenud õpetajad märkisid, et nad on väga valmis rääkima soorollidest ja tervetest suhetest. Valdav enamik oli väga valmis kõnelema ka vaimsest, füüsilisest ja seksuaalvägivallast. Valmisolek informeerida lapsi vägivalla korral abi saamise võimalustest jäi endiselt tagasihoidlikuks.

Joonis 22. Õpetajate hinnang enda valmisolekule rääkida tunnis soorollidest ja kohtinguvägivallast (%)

Õpetajad võisid kirjutada ankeeti, millisel teemal nad soovivad saada täiendavalt koolitust. Enim õpetajaid soovis saada rohkem informatsiooni vägivalla korral abistavate spetsialistide ja asutuste kohta. Kuus inimest nii eel- kui järeluuringus nimetas seda. Eeluuringu ajal tundsid mõned õpetajad, et nad vajavad koolitust igasuguse kohtinguvägivalla, eelkõige seksuaalvägivalla ning turvaliste suhete alal. Samuti taheti rohkem õppida (uute) vägivallatemaatika käsitlemise meetodikate kohta (sh aktiivtööd, mängud jms). Järeluuringus soovis paar õpetajat saada teada, kuidas juhtida arutelu rühmas, aidata vägivallatsejat ja vaimse vägivalla ohvrit ning kuhu neid võiks suunata.

Kokkuvõte

Järgnevalt on esitatud kohtinguvägivalda ennetava pilootprojekti mõju-uuringu peamised tulemused.

Suurem osa eel- ja järeluuringus osalenud õpilastest ei pooldanud stereotüüpseid soorolle. Kõige vähem nõustuti arvamusega, et paarisuhtes peaks lõplik sõna otsustamisel kuuluma mehele. Veidi rohkem oli neid õpilasi, kes nägid mehe rollina ettevõtte juhtimist ning naist kodu ja pere eest hoolitsejana.

Paljud noored ei aktsepteerinud ka vägivalda toetavaid arusaamu. Näiteks oldi vastu enim sellele, et paarisuhtes on õigus otsustada partneri tegevuste üle ning ähvardamise ja seksuaalvägivalla ohver on süüdi vägivalla esilekutsumises. Löömisega ähvardamist ja tüdrukusõbra seksuaalvahekorras olemise nõudmist peeti üsna üksmeelselt vägivallaks.

Tulemused näitasid, et osadel õpilastel oli raskusi märgata kohtingupartneri käimiste ja suhete kohta pidevas pärimises ebatervet kontrollisoovi. Näiteks nõustus eeluuringus 24% ja järeluuringus 12% õpilastest, et poisi pidev helistamine tüdrukule ja pärimine tema tegemiste kohta on märk armastusest. Enamik õpilasi eeluuringus (75%) ei pidanud sarnast käitumist üldse vägivallaks või nimetas seda terveks ja turvaliseks suhteks. Järeluuringu ajaks olid õpilaste teadmised oluliselt paranenud ning partneri telefonikõnede kaudu kontrollimist märkis vägivallana juba 64% õpilastest.

Uuringust ilmnesid suured erinevused poiste ja tüdrukute hinnangutes. Poiste arvamused olid oluliselt konservatiivsemad, stereotüüpsemad ning vägivalda normaliseerivamad. Näiteks oli poiste hulgas tunduvalt enam selliseid noori, kes pidasid mehi ja naisi erinevate elusfääride eest vastutavaks – mehed juhtidena tööl, naised pere eest hoolitsejatena kodus. Poisid pooldasid ka tüdrukutest enam ohvrit süüdistavaid seisukohti, tõlgendasid neiu „ei“-d jaatusena ning arvasid, et tüdruk peaks olema vastutulelik talle välja teinud poisi soovidele. Samuti arvasid poisid enam, et paarisuhtes olles peab tüdruk poisiga seksima.

Pilootprojekti osalemine avaldas positiivset mõju noorte soorolle ja vägivalda puudutavatele hoiakutele. Pärast piloottundide läbiviimist olid õpilaste hinnangud muutunud märgatavalt egalitaarsemaks ning vägivalda vähem sallivaks ja normaliseerivaks. Kõige enam muutusid need õpilaste arvamused, mis käsitlevad meeste ja naiste ülesandeid kodus ja tööl, samuti neiu kohustust olla vastutulelik talle välja teinud noormehe soovidele, tüdruku „ei“ tähenduse moonutamist ja õigust otsustada poiss- või tüdruksõbra tegemiste üle. Noored hakkasid pidama partneri kontrollimise eesmärgil pidevat helistamist ning sõpradega suhtlemise keelamist enam vägivallaks. Pilootprojekti osalemine mõjutas tüdruke enam kui poisse. Tundide tulemusena muutusid tüdrukute arvamused poiste omadest rohkem soolist võrdõiguslikkust pooldavaks ja vägivalda taunivaks.

Õpetajad pooldasid tunduvalt vähem traditsioonilisi soorolle ja vägivalda toetavaid arvamusi kui õpilased. Õpetajate uuringust ilmnes sarnane trend nagu õpilaste omast – kõige enam oldi vastu seisukohale, et paarisuhtes peaks lõplik sõna otsustamisel olema mehel. Vähem vastustati arvamusi, et mees peaks juhtima ettevõtet ja naine olema kodune ning mees peaks olema suhte algatamisel aktiivsem pool.

Nii eel- ega järeluuringus ei nõustunud pedagoogid enamike vägivalda lubavate ja ohvrit süüdistavate hoiakutega. Erandina võib nimetada vägistamisemüüte, mille kohaselt on ohver vägistamise oma

riietumisstiiliga põhjustanud ja alkoholijoobe tõttu toimunud osaliselt vastutav. Nende väärarusaamadega mittenõustujaid oli kõige vähem, eriti eeluuringus. Õpetajad pidasid peaaegu kõiki kohtinguvägivalda kirjeldavaid situatsioone vägivaldaks. Enam oli kahtlejaid juhtumi puhul, kus poiss teeb tüdrukübralle pidevalt etteheiteid rahakasutamise kohta.

Peaaegu kõik õpilased teadsid soovitada mõnda inimest või asutust, kelle poole võiksid noored pöörduda kohtinguvägivalla korral. Kõige sagedamini soovitati pereliiget, politseid, psühholoogi ja kooli sotsiaalpedagoogi. Piloottundide tulemusena muutusid õpilaste soovitused konkreetsemaks. Üha rohkem nimetati spetsiaalselt vägivaldaohvritele või teatud sihtgruppidele nende probleemide korral abi osutavaid asutusi, telefoninumbreid ja kodulehti (nt lasteabi telefon, noorte nõustamiskeskus, naiste tugikeskus, veebileht lahendus.net). Õpetajad pakkusid abistavate spetsialistide ja asutustena enim noorte nõustamiskeskust, psühholoogi, koolisotsiaalpedagoogi, politseid ning vanemaid. Õpetajate järeluurimus oli lisaks eelnevatele üsna levinud soovitus lasteabi telefon.

Nii õpilased kui ka õpetajad arvasid, et koolis tuleks käsitleda soorollide ja vägivalla teemasid. Enamik õpilasi sai enda hinnangul pilootprojektist uusi teadmisi, sealhulgas informatsiooni kohtinguvägivalla ja abi saamise võimaluste kohta. Suure osa õpilaste arvates olid tunnid huvitavad ja elulised.

Eeluuringus hindas enamik õpetajaid enda teadlikkust soorollidest ja stereotüüpidest üsna heaks, vägivallast ning turvalistest suhetest aga keskpäraseks. Pilootprojekti lõpus oli õpetajate teadlikkus enda hinnangul soorollidest, kohtinguvägivalla vormidest ning tervetest paarisuhetest oluliselt kasvanud. Abi saamise võimalustest teadlikkus paranes vähemal määral. Sarnaselt teadlikkusega kasvas ka õpetajate valmisolek kohtinguvägivalla ennetuse teemadel tundides rääkida. Kui eeluuringus oldi enim valmis kõnelema soorollidest ja tervetest ning turvalistest suhetest, siis järeluurimus oli rohkem selliseid õpetajaid, kes olid valmis rääkima veel vaimsest, füüsilisest ja seksuaalvägivallast.

Lisa 1

Tabel 1. Soorollide kohta antud hinnangute võrdlus õpilaste eel- ja järeluuringus (t-testi tulemused)

	Kokku	Poisid	Tüdrukud
Lõplik sõna otsuste tegemisel paarisuhtes peaks olema mehel	2,16*	1,49	1,66
Poisid võivad kakelda, tüdrukud mitte	2,72**	0,64	3,53***
Kui poiss tunneb valu või kurbust, siis ta ei peaks seda välja näitama	1,56	1,82	0,42
Igapäevaste koduste tööde tegemine on peamiselt tüdrukute/naiste ülesanne	4,16***	1,90	3,93***
Mehed sobivad paremini ettevõtte juhiks kui naised	4,17***	2,68**	3,65***
Naised peaksid olema kodused ja hoolitsema perekonna eest	3,88***	2,01*	3,51***

Märkus: Muutusi õpilaste keskmistes hinnangutes pilootprojekti jooksul on uuritud *student* t-testiga. Test on tehtud poiste ja tüdrukute kohta eraldi, näidates muutusi soorühma siseselt.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabel 2. Vägivalla lubatavuse kohta antud hinnangute võrdlus õpilaste eel- ja järeluuringus (t-testi tulemused)

	Kokku	Poisid	Tüdrukud
Kui sul on poiss- või tüdruksõber, siis sul on õigus otsustada, kellega ta suhtleb ja kus käib	4,60***	1,96	4,72***
Kui tüdruk laseb ennast kallistada ja suudelda, siis ta on ise süüdi, kui olukord kontrolli alt väljub ja partner talle seksuaalvahekorda peale surub	2,77**	1,01	2,95**
Kui poiss-sõber oma tüdrukut ähvardab, siis on tõenäoliselt tüdruk selle oma käitumisega esile kutsunud	2,90**	1,63	2,47*
Tüdrukute „ei“ tähendab tegelikult „võib-olla“ või „jah“	4,01***	2,15*	3,54***
Kui noormees teeb neiuale välja, siis peaks neiu olema vastutulelik noormehe soovidele	5,80***	2,21*	6,07***
Kui poiss helistab pidevalt oma tüdruksõbrale ja küsib, kus ta on ja kellega suhtleb, siis see on kindel märk, et ta armastab tüdruksõpra	3,70***	1,49	3,86***

Märkus: Muutusi õpilaste keskmistes hinnangutes pilootprojekti jooksul on uuritud *student* t-testiga. Test on tehtud poiste ja tüdrukute kohta eraldi, näidates muutusi soorühma siseselt.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.

Tabel 3. Kohtingusituatsioonide vägivalleks või turvaliseks suhteks pidamine õpilaste eel- ja järeluurings (t-testi tulemused)

	Kokku	Poisid	Tüdrukud
<i>Vägivaldsele suhtele viitavad situatsioonid</i>			
Stenn ähvardab Kristyt lüüa, kui ta peaks mõne teise poisiga välja minema.	1,56	0,68	1,58
Stenn ütleb, et Kristy peab temaga seksima, sest Kristy on tema tüdruk-sõber.	6,36***	3,37**	6,26***
Stenn on pidevalt armukade ja ei taha, et Kristy sõpradega suhtleks.	12,61***	6,46***	11,64***
Kristy nimetab Stenni mökuks, sest ta tahab minna Stenniga peole, aga Stenn soovib minna sõpradega lauamänge mängima.	4,45***	1,76	4,54***
Kristy helistab Stennile mitu korda päevas ning pärib, kus ja kellega ta on.	13,42***	8,25***	11,12***
<i>Tervele ja turvalisele suhtele viitavad situatsioonid</i>			
Kristy tunneb end Stenniga koos olles hästi ja turvaliselt. Seda isegi siis, kui ta on kohtingule hiljaks jäänud või neil on mingis asjas erinev arvamus.	-4,96***	-2,95**	-4,29***
Stenn tahab minna peole, aga Kristy ei taha, sest on veidi väsinud. Nad lepivad kokku, et vaatavad Kristy pool filmi ning lähevad peole järgmisel päeval.	-2,40*	-1,53	-1,88
Kristy kurdab, et hoolimata trennis käimisest on ta ülekaaluline. Stenn ütleb, et tüdruk on ikkagi väga ilus ning lisaks hea ja tore sõber.	-2,34*	-0,64	-2,77**
Kristy on kutsutud klassivenna sünnipäevale. Stenn on küll veidi armukade, aga ta soovib tüdrukule head pidutsemist ning usub, et Kristy teda ei peta.	-1,55	-0,77	-1,32

Märkus: Muutusi õpilaste keskmistes hinnangutes pilootprojekti jooksul on uuritud *student t*-testiga. Test on tehtud poiste ja tüdrukute kohta eraldi, näidates muutusi soorühma siseselt.

* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$.